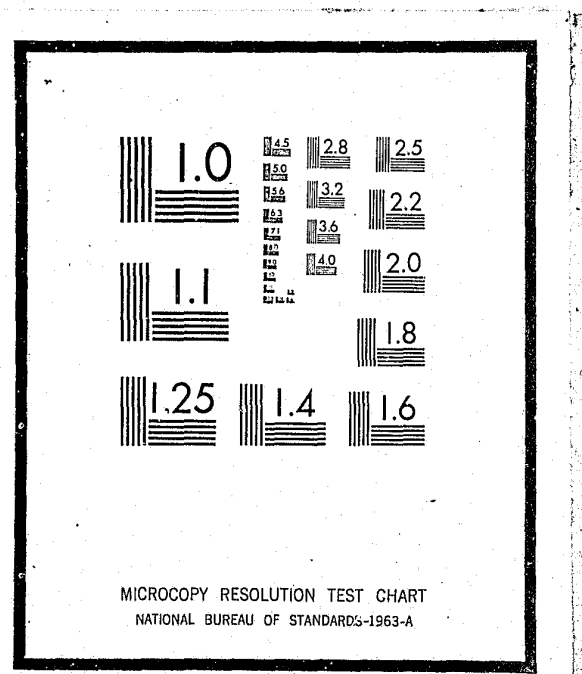


# NCJRS

This microfiche was produced from documents received for inclusion in the NCJRS data base. Since NCJRS cannot exercise control over the physical condition of the documents submitted, the individual frame quality will vary. The resolution chart on this frame may be used to evaluate the document quality.



Microfilming procedures used to create this fiche comply with the standards set forth in 41CFR 101-11.504

Points of view or opinions stated in this document are those of the author(s) and do not represent the official position or policies of the U.S. Department of Justice.

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE  
LAW ENFORCEMENT ASSISTANCE ADMINISTRATION  
NATIONAL CRIMINAL JUSTICE REFERENCE SERVICE  
WASHINGTON, D.C. 20531

Date filmed

6/11/76

NOEN BETRAKTNINGER OM  
KRIMINALITETSUTVIKLINGEN

av

Per Stangeland

Nr. 2.

## NOEN BETRAKTNINGER OM KRIMINALITETSUTVIKLINGEN.

Innholdsfortegnelse.

### INNLEDNING

#### 1. UTVIKLINGSLINJER I REGISTRERT KRIMINALITET.

- 1.1. Langtidsutviklingen
- 1.2. Det siste tiåret: Norden.
- 1.3. Det siste tiåret: Norge.
  - 1.3.1. Typer lovbrudd
  - 1.3.2. By/land.
  - 1.3.3. Domfelte: aldersfordeling.
- 1.4. Oppsummering.

#### 2. KRIMINALSTATISTIKKENS VALIDITET

- 2.1. Problemstillingen
- 2.2. Mørketalldiskusjonen. En kort reprise
  - 2.2.1. Mulige endringer i politiets registreringspraksis
  - 2.2.2. Mulige endringer i publikums anmeldelsespraksis
- 2.3. Empiriske etterprøvnings av kriminalstatistikkens validitet
  - 2.3.1. Endring over tid
  - 2.3.2. Nivåforskjell mellom distrikter
  - 2.3.3. Et konkret eksempel: Narkotikalovbrudd
- 2.4. Oppsummering og presisering av eget standpunkt.

#### 3. KRIMINALITETSDEBATTEN I NORGE

- 3.1. Praktikerne: Sedenes forfall
- 3.2. Sosiologene: Termostatmodellen
- 3.3. Oppsummering.

#### 4. KRIMINALITET OG SAMFUNNSSTRUKTUR

4.1. Et naturlig eksperiment

4.2. Noen trosartikler

4.3. Kriminologi i et kriminogent samfunn

BILAG I	Diagram 1-11
BILAG II	Tabell 1-4
BILAG III	Litteraturliste

#### INNLEDNING

Denne oppgaven er en meningsytring.

Jeg har nå studert kriminologi i tre år, og synes det er naturlig å avslutte dette med et forsøk på å samle trådene, å få ned på papiret et helhetssyn på et helt sentralt problem: Skjer det noen endringer i kriminalitetsmønsteret, og i tilfelle: Hvorfor? Med en så vid problemstilling må jeg nødvendigvis fare lett over store og kompliserte delproblemer, som hver for seg kunne vært tema for større utredninger enn denne. Hadde jeg ikke gjort det, ville det blitt umulig å holde en rød tråd.

Oppgaven faller i fire deler.

Først tar jeg for meg kriminalstatistikken, og kommenterer den endringen i registrert kriminalitet som er blitt merkbar de siste årene. Så diskuterer jeg kriminalstatistikken, validitet, og tar opp hovedinnvendinger mot den punkt for punkt.

Tredje del er en vurdering av enkelte tidligere fremførte synspunkter på kriminalitetsutviklingen.

Siste del er en skisse av egne standpunkter, og noen gjetninger om hva jeg tror blir stridsspørsmålene i de kommende års kriminalitetsdebatt.

Hensikten med oppgaven er å sette igang denne debatten.

## I. UTVIKLINGSLINJER I REGISTRERT KRIMINALITET.

### 1.1. LANGTIDSUTVIKLINGEN

Det er svært få land som har så pålitelig informasjon om politiets og domstolenes virksomhet som Norge. Statistikkførselen er sentralisert, rettsapparatet som fyller ut skjemaene er enhetlig og med sterke juridiske embetsmannstradisjoner, befolkningen har relativt lav mobilitet mellom distrikter og over landegrensene. En del vanlige feilkilder er derfor minimalisert når man vil beskjefte seg med kriminalitetsutviklingen på lang sikt, og det er mange som har beskjefte seg med den. Fram til 1960 er den vel kommentert og bearbeidet av Nils Christie, som har summert den opp slik:

Det relative antall registrerte lovovertredere har ikke økt i løpet av de siste 100 år. Vi vet ikke om dette skyldes at det var like mange lovbrøttere den gang som nå eller om registreringspraksis er forandret. Vi kan bare fastslå at samfunnet ved rettsapparatets hjelp satte utenfor omtrent den samme kvoten den gang som nå. Vesentlig er imidlertid forskjellen på dem som rammes: Den gang menn i modne år, idag barn og unge. (Christie, 1963, s. 32.)

Dette er etter mitt skjønn en vel underbygget konklusjon, og jeg er stort sett enig i den. Men omtrent samtidig med at dette ble skrevet - 1963 - er det tegn til at noe nytt begynner å skje. Jeg vil derfor beskjefte meg mest med utviklingen i det siste tiåret, for jeg tror det er i dette tidsrom kriminalitetsmønsteret virkelig viser tegn til endring.

Noen enestående er denne endringen selvsagt ikke. Diagram 1 viser at den registrerte kriminalitet slett ikke var stabil før 1960 heller. Riktignok var det omtrent like mange registrerte lovovertredere/i 1860 som i 1960, men innen dette tidsrommet var det flere klare toppe og bølgedaler. Enda mer kontrastfylt ville kurven vært hvis jeg i dette

/ pr 100 000 innbyggere

diagrammet hadde tatt med kriminaliseringen av nye typer handlinger i de to epokene da vi mangedoblet antallet registrerte lovovertredere: Rundt første og annen verdenskrig. Overtridelser av dyrtidslovgivningen og alkoholforbudet 1917-23 er ikke tatt med, og heller ikke landssvikoppgjøret og overtridelser av pris- og rasjoneringsbestemmelser 1945-52. Men også mange av de svingningene som er tatt med i dette diagrammet kan forklares ved endringer i det strafferettslige system, og tesen om konstans over tid 1860-1960 har egentlig mye for seg. Den eneste reelle unntagelsen er - etter mitt skjønn - bølgedalen i begynnelsen av 1950-årene. Denne gir kanskje nøkkelen til forståelse av den uavbrutte oppgang siden 1955, en jevn økning i den registrerte kriminalitet som det ikke finnes parallell til siden den gang man registrerte en lignende økning 1835-52.

### 1.2. DET SISTE TIÅRET: NORDEN

Jeg vil nå gå perioden 1960-70 nærmere etter i sømmene. For dette tidsrommet kan vi anvende tall for forbrytelser etterforsket av politiet i stedet for saker avgjort av domstolene. Politistatistikken kom første gang ut i 1956, og var vel innarbeidet i vårt basisår 1960.

Forbrytelser pr. 1000 innbyggere 1960-70 er satt opp i diagram 2. I diagram 3-5 følger noenlunde tilsvarende tall for Danmark, Sverige og Finland. De er tegnet opp i samme målestokk, men tallene er ikke direkte sammenlignbare. Hensikten med å ta med de øvrige nordiske land er bare å vise at hovedtendensen er den samme der: Den registrerte kriminalitet pr. 1000 innbyggere er økt med ca. 2/3 i løpet av 60-årene.

Hver søyle er - så langt det har vært mulig - delt inn i tre hovedgrupper: Voldskriminalitet, vinningskriminalitet og andre lovbrudd. Trafikkovertridelser er holdt utenfor. Vi ser her at det ikke er noen enkelt hovedkategori av lovbrudd som forårsaker økningen: Volds- og vinningskriminaliteten er økt omtrent like mye. Unntagelsen er her Danmark, hvor tallopplysningene ikke lot seg bearbeide på denne måten.

## 1.3. DET SISTE TIÅRET: NORGE

Jeg vil så gå mer i detalj for Norges vedkommende.

Totaltallene som diagram 2 var basert på framgår av tabell 1. Vi ser her at totaltallet for etterforskede forbrytelser er omtrent doblet siden 1957. Økningen er intensivert de siste årene. De foreløpige tallene for 1. kvartal 1971 bestyrker dette inntrykket. For å antyde utviklingen i inneværende år har jeg multiplisert tallene fra årets første 3 måneder med 4 og ført dem opp for seg. Noen stikkprøver fra tidligere års foreløpige kvartalstall tyder på at dette gir en forholdsvis brukbar prognose.

## 1.3.1. TYPER LOVBRUDD

Ser vi så på forbrytelseskategoriene i tabell 1 hver for seg får vi et mer variert bilde.

Noen foreteelser blir stadig sjeldnere etterforsket av politiet - f.eks. ærekrenkelser og underslag.

Noen viser ingen tegn til endring - f.eks. sedlighetsforbrytelser og sykkeltyverier.

Men så er det noen hovedtyper av lovbrudd som øker kraftig: "Forbrytelser mot orden og fred" - dvs. innbrudd, "Almenfarlige forbrytelser" - dvs. narkotika, "Forbrytelser mot liv, legeme og helbred" - dvs. voldsforbrytelser og "Tyverier", som omfatter vel 2/3 av alle registrerte forbrytelser. Her er det særlig "grove tyverier" som viser oppgang.

## 1.3.2. BY/LAND

Tabell 2 gir et meget ufullstendig bilde av kriminalitetsfordelingen i forskjellige bostedsområder. Forskjellen mellom det registrerte kriminalitetsnivå i bykommuner og landkommuner er større enn f.eks. forskjellen mellom nivået i Norge og Sverige, og hovedinntrykket er at det registrerte kriminalitetsnivå stiger jevnt med urbaniseringsgrad. Den administrative inndeling i by- og landkommuner sier imidlertid ikke stort om dette. Bærum, f.eks. er en landkommune. Dessuten gjør kommunesammen-

slåingen det vanskelig å si noe særlig om utviklingen.<sup>1)</sup>

## 2.3.3. DOMFELTE: ALDERSFORDELING

Hvem er det som gjør dette?

Bare 1/3 av forbrytelsene blir oppklart; litt færre i Oslo, litt flere i landdistriktene. Den siste norske undersøkelsen om skjult kriminalitet gir oss grunn til å tro at de uoppklarte forbrytelsene er mer bagatellmessige enn de oppklarte, og at de oftere er begått av barn under straffbar alder (Stangeland & Hauge kap. 6). Forskjellen mellom aldersgruppene er derfor kanskje enda større enn diagram 6 gir inntrykk av.<sup>2)</sup> Voksenkriminaliteten er faktisk sunket de siste 40 årene, mens den registrerte ungdomskriminalitet er steget jevnt og raskt siden midten av 50-årene. Samtidig blir stadig flere unge tatt hånd om av andre organer enn rettsapparatets. Barnevern og behandlingshjem melder også om raskt økende virksomhet.

## 1.4. OPPSUMMERING

Data fra alle nordiske land indikerer at det er en generell tendens til økning i den registrerte kriminalitet i løpet av 60-årene. Tendensen er kraftig, og bestyrkes ved at samme utvikling rapporteres fra det øvrige Vesteuropa og USA. Den kan således ikke oversees som en tilfeldig, kortvarig fluktusjon.

Rent konkret betyr dette at stadig flere mennesker henvender seg til politiet for å anmelde lovbrudd. Statens maktapparat griper inn i stadig flere konflikter, og stadig flere mennesker blir straffet.

1) Her finnes store mengder data som forholdsvis lett lar seg bearbeide, og som sikkert kunne belyse viktige sider ved kriminalitetsutviklingen. For Oslos vedkommende finnes det i hvert fall kriminalitetstall for hvert bostedsområde for seg: Bøler, Tokerud, Majorstua osv. Det kunne være nyttig å vite hvilken type urbanisering som leder til økte kriminalitetstall, siden boligdistrikt ser ut til å ha så stor betydning. (I alle undersøkelser om faktisk kriminalitet som hittil er foretatt ser bosted ut til å bety mer enn f.eks. sosial klasse for kriminalitetsaktiviteten.)

2) Se nederst på s.8.

## 2. KRIMINALSTATISTIKKENS VALIDITET

### 2.1. PROBLEMSTILLINGEN

Hittil har jeg forsøkt å påvise at den registrerte kriminalitet øker, at økningen foregår raskt og at den har vedvart over en lengre periode enn noensinne siden 1850-årene. Men det foreligger endel vektige grunner til at man ikke uten videre kan trekke den slutning at den faktiske kriminalitet er økt.

Nils Christie har summert opp noen betenkeligheter mot å generalisere fra registrerte lovovertrедere til faktiske lovovertrедelser i "På kant med samfunnet".

Samlende må det kunne sies: De registrerte lovovertrедere - de som samfunnet brennmerker for forholdet - de utgjør en brøkdel av alle lovovertrедere. Vi kunne kanskje tilføye: En skjev brøk av alle. Visuelt kan man forestille seg en serie sorteringsmekanismer som er i virksomhet. Noen virker på basis av gjerningens art - det settes mer inn på å kontrollere om dødsfall skyldes drap enn om tap av lommebok skyldes tyveri. Andre virker på basis av forøverens art. Det er mer nærliggende og dessuten i henhold til loven teknisk enklere å arrestere en løsgjenger enn en grosserer, på samme måten som det er lettere å omgå loven til fordel for en mistenkt når denne er meget ung enn når denne er i hva som regnes som en mer ansvarlig alder. Meget få kommer så langt gjennom sorteringsapparatet at de offisielt blir registrert som lovovertrедere. Billedlig kan det hele fremstilles som diagram 7. Øverst i en liten spiss - den spiss som for de fleste representerer Forbryteren - har vi samlet lovovertrедere som er blitt oppdaget og som det er reagert mot med institusjonsopphold. Like under finner vi lovbytere

2) Det er også mulig å trekke stikk motsatt konklusjon: At eldre lovbytere er flinkere til å unndra seg lovens lange arm, og at de derfor står for en større andel av de uoppklarte forbrytelser. Se f.eks. kommentaren i NOS A 40 s. 18.

møtt med reaksjoner i frihet. Lenger ned er forskjellige kategorier av lovbytere hvis lovbrudd er uoppklart. Svært mye tyder på at pyramiden omfatter størstedelen av den norske befolkning. (Christie 1963, s.3)

Det er mulig å være enig i disse betraktningene, men fremdeles hevdes at en vesentlig økning i den registrerte kriminalitet oftest er forårsaket av en vesentlig økning i den faktiske kriminalitet. Hvis man tenker seg Christies berømte pyramide som et isfjell hvor bare toppen - de registrerte lovovertrедere - stikker over vannflaten kan man likevel hevde at en av de faktorene som kan få toppen til å rake høyere opp er at isfjellet i sin helhet har vokst.

Christie forkastet imidlertid selv et slikt standpunkt da han på side 7 skrev om forsøk på å slutte seg til endringer i faktisk kriminalitet ut fra endringer i registrert kriminalitet:

For mange formål er dette nyttig. Men fortsatt står man selvfølgelig overfor den vanskelighet at det kan skjule seg helt forskjellige realiteter bakom de tilsynelatende like gjerninger. Beskrivelser som blir tilbake i sammenligningen. Det kan heller ikke korrigeres for forskjeller i anmeldelseslyst, politistyrke, henleggelsespraksis eller oppklaringsprosenter. Vi kan derfor aldri via statistikken få vite om det faktisk er begått flere eller færre lovbrudd før enn nå.

Dette bør tolkes ut fra den tiden det ble skrevet på. Antallet registrerte lovovertrедere endret seg lite, og det var liten grunn til å anta at antallet faktiske lovovertrедere hadde endret seg noe særlig heller. Men hvis det skal tolkes som en almenyldig påstand - at vi aldri ut fra kriminalstatistikken kan få vite om det blir begått flere eller færre lovbrudd - så er jeg klart uenig i påstanden.

Jeg vil i det følgende begrunne dette, og da samtidig forklare hvorfor jeg mener at også den faktiske kriminalitet er økt kraftig de siste 10 årene.

## 2.2. MØRKETALLSDISKUSJONEN. EN KORT REPRISE

At det registrerte antall lovovertrედere - eller det registrerte antall lovbrudd - ikke gir noe tallmessig riktig uttrykk for den faktiske kriminalitet hersker det ingen tvil om. At de registrerte lovbrøyterne dessuten utgjør en skjev brøk, slik at de med hensyn på endel personvariabler, omstendigheter rundt lovbruddet osv. ikke er representative for lovbrøytere flest skal heller ikke her bestrides. Men det er langt fra dette til å hevde at f.eks. en kraftig økning i antallet registrerte grove tyverier ikke kan si noe som helst om endringer i antallet faktisk begåtte grove tyverier. Da må man sannsynliggjøre at den registrerte økning utelukkende er forårsaket av endringer i

enten 1) politiets registreingspraksis, eller 2) publikums anmeldelsespraksis.

### 2.2.1. MULIGE ENDRINGER I POLITIETS REGISTREINGSPRAKSIS

Jeg tar sannsynligheten for politi-spesifikke endringer først. Da skulle en økning på 68% i antall grove tyverier over 5 år indikere en drastisk omlegging av et meget tungrodd administrativt apparat, et juridisk orientert apparat som legger stor vekt på nettopp å behandle like saker likt. En politifullmektig er spesialutdannet i presedensorientert saksbehandling. Tidligere rettsavgjørelser trekker for ham et hårfint skille mellom f.eks. grovt tyveri og simpelt tyveri. Her skjer ingen gradvis forskyvning. Endringer må eventuelt skje fra toppen i det juridiske hierarki, og de vil skje ved kvalitative sprang, i det rettsreglene endres.

Man kan imidlertid også tenke seg at det foregår en kvantitativ endring over tid - at større ressurser får politiet til å gjøre arbeidet grundigere. For det første - tar de statistikkførselen grundigere nå enn tidligere. Politiet sender inn et skjema til Statistisk Sentralbyrå når etterforskningen i saken er avsluttet, også når saken forblir

uoppklart. Den eneste unntagelse er anmeldelser hvor det viser seg at ingen forbrytelse er begått. Her har politiet ingen oppgaveplikt.

Nå kan det ofte være en vurderingssak om et forhold skal regnes som en eller flere forbrytelser. En serie sjekkbedragerier, for eksempel - skal det regnes som 1 eller 20 forbrytelser? Det er lett å forstå at en overarbeidet politimann i en slik situasjon heller ville fylle ut ett statistikkskjema enn 20. En innskjerping av oppgaveplikten kunne således føre til flere rapporterte forbrytelser.

Jeg tror det er mulig å etterprøve denne antagelsen ved å sammenligne med de oppgavene Statistisk Sentralbyrå får inn fra et helt annet organ: Domstolene. Her er slingringsmonnet for statistikkførerens skjønn minimalt. En domfelt person er en domfelt person. Hypotesen om at politiet de siste årene har tatt sin statistikkførselsplikt mer alvorlig, og at dette kan forklare en vesentlig del av kriminalitetsøkningen, ville derfor ha mye for seg hvis antall etterforskede forbrytelser var økt mens antall domfelte lå forholdsvis konstant. Dette er ikke tilfelle. Antall etterforskede forbrytelser er økt med 56% fra 1960-69, mens antall domfelte, botlagte og påtalefritatte er økt med 69%.

For det andre kunne man tenke seg at politiet med økte bevilgninger var i stand til å utføre bedre etterforskningsarbeid enn tidligere. På samme måte som god service og rask betjening i et firma kan føre til økt kundetilstrømning skulle økt politieffektivitet kunne få publikum til å henvende seg oftere til politiet.

Her er det igjen to underpunkter som bør vurderes hver for seg. Et kvalitativt mål på politiets økende effektivitet ville være at de behandlet hver sak mer grundig. Dette ville primært gi seg utslag ved at oppklaringsprosenten økte.

Tabell 3 gir inntrykk av at det ikke er skjedd noen vesentlig endring på dette området. Oppklaringsprosenten er gått

litt ned de siste årene, men ikke mye. Tok vi hver hovedkategori forbrytelser hver for seg ville vi fremdeles bare finne små variasjoner. For enkelthandlinger kan det stille seg annerledes. Oppklaringsprosenten for ran, for eksempel, er gått drastisk ned de siste årene.

Et annet og mer kvantitativt mål på politiets effektivitet ville være at de intensiverte sin patruljeringsvirksomhet og utbygget sin kontakt med lokalsamfunnene, slik at de skaffet seg flere anmeldte saker. Dette er et vurderings-spørsmål som andre enn jeg er mer kompetent til å finne svar på. Politiprojektet som for tiden pågår ved Institutt for Kriminologi burde i hvert fall kunne gi et godt øyeblikksbilde av Oslo-politiets kontakt med omverdenen. Det er vanskeligere å skaffe seg pålitelige inntrykk om fortiden.

Jeg har imidlertid funnet fram noen tall som skulle kunne belyse politiets bemanningssituasjon. Hvis det var slik at antall politifolk i felten økte like sterkt eller sterkere enn antall registrerte lovbrudd var det mulig at dette kunne forklare en vesentlig side av problemet vi er opptatt av. En viktig feilkilde er her den stadig høyere prioritering av trafikkovervåkningen. Utover landet er det samme personer som tar seg av alle oppgaver som påligger politikammeret, så vi må derfor beskjefte oss med Oslo, hvor det er mulig å holde trafikkavdelingen utenfor. Det er i stor utstrekning ordenspolitiet som patruljerer gatene, og kriminalavdelingen som etterforsker forbrytelser. Diagram 8 gir utviklingen av den anmeldte og den etterforskede kriminalitet, tegnet opp sammen med utviklingen av antall ansatte ved Oslo politikammer i disse to avdelingene.

Det kan nok tenkes at det er et visst funksjonsforhold mellom disse kurvene. Men det kan ha virket begge veier. Hvis det nå var slik at kriminaliteten økte av seg selv ville det være naturlig å skaffe flere politifolk til disse to avdelingene for å avlaste arbeidspresset. Og det er denne forklaringen politifolk flest ville gi på at kurvene går samme vei.

Jeg heller nærmest til den oppfatning at den del av samfunnets ressurser som går med til kriminalitetens bekjempelse sånn omtrent holder takt med den økende anmeldeshyppighet, og at politiet nå håndterer 65 000 saker på omtrent samme måte som de håndterte 38 000 saker for ti år siden. Den vesentligste del av endringen er skjedd ute i samfunnet, ikke innen politietaten.

#### 2.2.2. MULIGE ENDRINGER I PUBLIKUMS ANMELDESESPRAKSIS

Når publikum anmelder lovbrudd til politiet kan det skyldes helt andre ting enn at man venter seg at politiet skal gjenopprette skaden som er forvoldt. Hvis en stjålet gjenstand er forsikret er politianmeldelse ofte forutsetningen for å få utbetalt forsikringssummen. Det er mulig at det har skjedd endringer i så henseende, slik at flere gjenstander er forsikret nå enn for 10 år siden, eller at forsikringsselskapene oftere nå enn før krever at saken skal anmeldes til politiet.

Jeg har ikke klart å få oppklart omfanget av denne feilkilden. Det eneste jeg har er en skjønnsmessig vurdering fra polititjenestemenn i Organisasjonsavdelingen, og den går ut på at dette er et viktig moment for enkelte sakers vedkommende. Men det er utilstrekkelig som forklaring på at kriminaliteten stiger over hele linjen, også for saker hvor forsikringsmessige hensyn ikke gjør seg gjeldende. Jeg er derfor av den oppfatning at dette er et underordnet spørsmål og at en så omfattende økning i den registrerte kriminalitet må ha mer dypereleggende årsaker. Er det tenkelig at publikums holdning til politiet er endret i løpet av det siste tiåret, slik at de kommer med et økende antall saker som

- enten 1) ingen brydde seg om,
- eller 2) ble løst privat?

Jeg vil diskutere disse to faktorer hver for seg.

Den første impliserer en hypotese om at toleransegrensen for akseptert adferd synker. Lovovertredelser som ikke før ble regnet for å være noen vesentlig trusel mot materielle



eller ikke-materielle verdier blir nå tatt mer alvorlig. Christie har i sin artikkel "Vold og samfunnsstruktur" (Christie, 1971) sannsynliggjort at en slik tendens gjør seg gjeldende for voldskriminaliteten. Vi er sannsynligvis blitt mer sensitive overfor fysiske lidelser og reagerer sterkere mot det.

Men dette er betraktninger om utviklingen sett fra et langtidsperspektiv. Hvis slike faktorer skulle kunne forklare endringer i løpet av den siste tiårsperioden: Hvorfor er da ikke vinningskriminaliteten sunket like drastisk som voldskriminaliteten er økt? Det ville være naturlig å anta at økt levestandard gjør et tap av f.eks. 100 kr. til langt mindre vesentlig i 1970 enn i 1960. Burde man da ikke forvente at borgerne i langt mindre utstrekning brydde seg med å rapportere mindre vinningsforbrytelser? Det er vanskelig å forene dette med det faktum at den registrerte vinningskriminaliteten er økt omtrent like sterkt som voldskriminaliteten.

Mitt eget standpunkt er at endret toleransegrense kan forklare svake forskyvninger over meget lange tidsperioder, men at det er helt utilstrekkelig som forklaring på endring over kort tid. Vår holdning til lovbrudd er dypt rotfestet og endrer seg sannsynligvis langsommere enn alle de andre faktorene vi har å regne med.

Den andre forklaringen på at politiet skulle få henvendelse om flere saker uten at det foregår noen reell endring i kriminaliteten er at private konfliktløsningsmekanismer stadig sjeldnere blir anvendt, at politiet - det offisielle maktapparat - etter hvert tar over. Ut fra denne hypotesen skulle man tro at når guttungen til naboen for noen år siden børt seg inn i kjellerboden og gjorde hærverk var den naturlige raksjon å gå opp til faren hans og gjøre opp med ham. Nå for tiden kjenner man oftest ikke naboer så godt at man tør gå direkte opp til dem, og henvender seg heller til politiet. Denne forklaringen tror jeg har mye for seg. Med økt urbanisering og med overflytting i store, anonyme boligblokker er det mye som tyder på at interaksjonen i

lokalsamfunnet synker drastisk. Det er sannsynlig at naboer i stadig mindre grad løser konflikter seg imellom, og i stadig større grad blir nødt til å henvende seg til myndighetene. Samtidig blir politiet muligens en stadig lettere tilgjengelig serviceinstans.

Men svakheten ved denne hypotesen er at den slår tilbake med mangedobbelt effekt. Hvis lokalsamfunnets kontrollmekanismer så raskt er dødd hen - er det da ikke sannsynlig at dette først og fremst vil resultere i økt kriminalitet - at guttunger oftere enn før bryter seg inn i andres kjellerboder? Hvis primærkontrollen svekkes vil det si at en vesentlig del av normene som forhindrer oss fra å begå lovbrudd svekkes. Og uten et slikt normsystem kan det offisielle kontrollapparat - sekundærkontrollen - gjøre lite. Det virker for meg helt urealistisk å anta at politiet uten videre kan overta andre kontrollørers funksjon uten at dette får vidtrekkende konsekvenser for kriminalitetshyppigheten.

Befolkningens tendens til å henvende seg til politiet gir en indikasjon på hvordan det står til i det samfunn de lever i. Når summen av etterforskede forbrytelser stiger så kraftig som den har gjort i de siste årene gir dette etter min mening en sikker indikasjon på at noe går galt i dette samfunnet.

Dette er rent spekulative common sense-betraktninger. Jeg vil supplere dem med noen empiriske ankerfester.

### 2.3. EMPIRISKE ETTERPRØVNINGER AV KRIMINALSTATISTIKKENS VALIDITET

En måte å teste kriminalstatistikkens validitet på er å innhente opplysninger om kriminell adferd uavhengig av rettsapparatet; å måle den "faktiske" kriminalitet. Det er nedlagt mye arbeid i undersøkelser av denne typen.<sup>1)</sup> Den

1) Se f.eks. Gold (1970) og Greve (1971). Begge har fylldige litteraturhenvisninger.

vanligste form har vært anonyme spørreskjemaer som distribueres til forskjellige utsnitt av befolkningen.

I rapporten fra den siste norske undersøkelsen gjorde vi endel forsøk på å sammenligne våre data med kriminalstatistikkens.<sup>1)</sup> Her vil jeg kort referere resultatene fra de sammenligningene som tok sikte på å kontrollere kriminalstatistikkens opplysninger om 1) endringer i kriminalitetsnivået og 2) nivåforskjell i kriminaliteten mellom distrikter.

### 2.3.1. ENDRING OVER TID

Det er foretatt to spørreskjemaundersøkelser av faktisk kriminalitet i Norge - i 1961 og i 1967. I tre distrikter: Oslo, Bergen og Vestoppland har vi forholdsvis sammenlignbare resultater fra de to undersøkelsene, i det samme type mennesker (19-årige menn) i samme undersøkelsessituasjon (militærsesjon) er blitt stilt samme type spørsmål (ved anonym utfylling av spørreskjema) med seks års mellomrom.

Kriminalstatistikken gir inntrykk av at kriminaliteten pr. 1000 innbyggere er økt endel i Oslo og Vestoppland fra slutten av -50-årene til midten av -60-årene, mens tendensen i Bergen er mer usikker. Antall siktede under 21 år viser nedgang i Bergen i dette tidsrommet.

De to spørreskjemaundersøkelsene gir samme resultat. Noe presist samsvar er ikke å vente med alle de feilkilder som gjør seg gjeldende, men undersøkelsene gir inntrykk av at "kriminalitetsnivået" - hvis man tør anvende et så upresist begrep - er steget i Oslo og Vestoppland, mens det er gått litt ned i Bergen.

### 2.3.2. NIVÅFORSKJELL MELLOM DISTRIKTER

Den andre kontroll av kriminalstatistikkens validitet går på nivåforskjellene i registrert kriminalitet mellom landets 53 politidistrikter. Vi vet hvilket distrikt skjemabesvarerne er bosatt i, og kan regne ut en gjennomsnittssum som skulle

1) Stangeland (1971) s. 41-42, 58-64.

gi en indikasjon på kriminalitetsnivået i det distriktet. Sorterer vi så distriktene etter den rekkefølge spørreskjema-tallene gir dem finner vi et visst samsvar med den rekkefølge distriktene kommer i etter kriminalstatistikkens tall over anmeldte forbrytelser pr. 1000 innbyggere. Sannsynligheten for at dette samsvar skulle oppstå ved en tilfeldighet er mindre enn 1:1000. Korrelasjonen svekkes bare i liten grad ved en kontroll for befolkningstetthet i distriktene.

### 2.3.3. ET KONKRET EKSEMPEL: NARKOTIKALOVBRUDD

Også dette dreier seg om innhenting av opplysninger utenom rettsapparatets registreringsapparat. Men dette eksemplet er mer konkret, idet det dreier seg om økning i forekomsten av en bestemt type lovbrudd. Dessuten er dette et lovbrudd hvor ingen vil benekte at det foregår en reell økning. Jeg snakker om overtredelse av narkotikalovgivningen, og begrenser meg til å omtale kriminalitetsutviklingen i Oslo-området.

Institutt for Alkoholforskning har hvert år siden 1968 distribuert spørreskjemaer med spørsmål om stoffbruk til et representativt utvalg Oslo-ungdommer. Sammenlignbare hovedresultater 1968-71 foreligger i stensilform.

For 1967 har jeg føyd på tallene fra 19-årige menn i Oslo som deltok i den tidligere nevnte undersøkelse av faktisk kriminalitet. 2.6% svarte bekreftende på spørsmålet:

"Har du noen gang brukt marihuana?"

Kurven på venstre side i diagram 9 viser hvordan prosentandelen som har prøvd ett eller flere av de stoffer som Helsedirektoratet regner for narkotika har steget. I 1968 hadde 5.3% av all Oslo-ungdom brukt hasj eller andre stoffer, i 1971 var brukerandelen steget til 15.0%. Kurven har en knekk i året 1969. Det året var det bare 5.1% brukere, litt færre enn året før. Dette antar jeg var forårsaket av at det tidlig på året 1969 nesten ikke var stoff å få kjøpt i Parken. Det skyldtes primært svikt på leverandørsiden, men kanskje også at mer perifere brukere ble skremt

av den massivepropaganda mot stoffbruk. For en kort tid så det ut til at myndighetene hadde stoffproblemet under kontroll, men det varte ikke lenge. Høsten -69 var det større hasjomsetning i Oslo enn noensinne, og på det tidspunkt kom det også for første gang store mengder andre stoffer. Det er et alment akseptert inntrykk at antall brukere siden har utviklet seg jevnt.

Hvordan reflekterer så politistatistikken denne utviklingen? Kurven på høyresiden av diagram 9 stemmer fullstendig overens med det vi vet fra før om stoffbruk i Oslo. Også her ble det registrert et brudd i den jevne utvikling i 1969. I 1969 ble det anmeldt 155 saker, mot 176 året før. I 1970 var tallet steget til 263, og i inneværende år kan vi vente oss enda en kraftig opptrapping. Politistatistikken utsagn om kriminalitetsutviklingen på dette område ser med andre ord ut til å stemme godt overens med den faktiske lovbruddsfrekvens.

I løpet av disse årene har politiledelsens taktikk overfor brukerne endret seg flere ganger. Noen ganger har man forsøkt å sette i verk drastiske offensiver, til andre tider har man i større utstrekning satset på andre organers forebyggende og hjelpende tiltak og gitt inntrykk av at politiet holdt seg diskret i bakgrunnen og konsentrerte seg om "storhaiene". Jeg har en mistanke om at slike policyendringer har mindre effekt på den vanlige politimanns arbeid enn man hittil har pleid å anta. Selv om mørketallet her er enormt stort ser det ut til at antall etterforskede lovbrudd er en ren funksjon av antall begåtte lovbrudd.

Overtredelser av narkotikalovgivningen er selvsagt en meget spesiell type lovbrudd, og direkte generaliseringer har sannsynligvis lite for seg. Men mange av de faktorene som kjennetegner narkotikalovbruddene finner vi igjen i mørketalldiskusjonen om andre typer lovbrudd, men da som argument for at politistatistikken er lite pålitelig som indikator på den faktiske kriminalitetsutvikling. Det har vært hevdet at den økende oppmerksomhet rundt voldskriminaliteten

har ført til at publikum oftere enn før går til politiet med denne typer saker, og at politiet etterforsker sakene mer omhyggelig enn før. En slik økende oppmerksomhet fra politiets og publikums side særpreger i enda større grad narkotikalovbruddene. Her kan vi imidlertid ikke påvise at den har noen innvirkning på kriminalstatistikkenes validitet.

#### 2.4. OPPSUMMERING OG PRESISERING AV EGET STANDPUNKT

Jeg har i dette kapitlet framført noen argumenter for at politistatistikken er mer pålitelig enn vi hittil har trodd. Tar man hvert argument for seg kan sikkert flere av dem plikkes fra hverandre, og det finnes sikkert motargumenter som jeg har oversett. Det er fremdeles noen som vil opprettholde Christies påstand fra 1963:

"Vi kan ... aldri via statistikken få vite om det faktisk ble begått flere eller færre lovbrudd før enn nå."

Men da kunne man etter min mening med like stor rett forkaste all empirisk samfunnsforskning: Spørreskjemaundersøkelser, intervjuundersøkelser og deltagerobservasjon. De er alle belagt med minst like store feilkilder og usikkerhetsmomenter som kriminalstatistikken.

Noen vil hevde at vi aldri ved hjelp av vårt sanseapparat kan få vite noe sikkert om den objektivt eksisterende omverden. Man kan også benekte at omverden i det hele tatt eksisterer utenfor vår bevissthet. Men hvis man i det hele tatt vil beskjefte seg med det samfunn vi lever i må man bruke de redskaper som står til rådighet - gode eller <sup>lokke</sup> dårlige. Jeg finner da at vi har en sammenhengende kjede med indisier som tilsammen forteller oss at kriminaliteten øker.

Primært skjer dette ved at det blir begått adskillig flere grove <sup>forbrytelse</sup> vinningsforbrytelser nå enn for ti år siden. Hva voldsforbrytelser angår er jeg i tvil om økningens omfang. Her

kommer det inn en del spesielle feilkilder som jeg hittil ikke har omtalt. Blant annet er det sannsynlig at et stort antall voldsforbrytelser tidligere ikke ble etterforsket, fordi gjerningsmannen så allikevel sto for tur til å bli langtidsanbrakt etter løsgjengerlovens § 18. Tvangsarbeidsinstitusjonen ble imidlertid betraktet med stadig større skepsis utover -60-årene, og gjennomsnittsbelegget på Opstad og Eidsberg sank fra 238 i 1964 til 124 i 1969. Det er rimelig å anta at det fremdeles ble reagert mot de alkoholiserede løsgjengerne, men at påtalemyndigheten etter hvert foretrakk å reise sak for deres straffelovsbrudd i stedet for deres alkoholmisbruk. Men dette alene kan neppe forklare økningen. Voldsundersøkelsen som for tiden pågår ved Institutt for Kriminologi vil kanskje kunne belyse utviklingen i voldskriminaliteten nærmere. Jeg tenker her på sammenligningen av politiregistrerte voldssaker i 1958 og 1968. Med mindre det skulle vise seg at det er en vesentlig forskjell i grovhet mellom de to årene, slik at anmeldelser inngått i 1968 omhandler mer bagatellmessige voldshandlinger enn i 1958, er jeg tilbøyelig til å anta at det har vært en klar økning i forekomsten av legemsbeskadigelser, legemsfornærmelser og ran i Norge i de siste 5 årene. Usystematiske inntrykk fra tidsskrifter og offentlig debatt gir meg grunn til å tro at voldsnivået øker raskt i alle senkapitalistiske land.

+ + + +

Hva betyr så dette?

Det er ingen grunn til å overdramatisere økningen. Vinningskriminaliteten øker omtrent i takt med nasjonalproduktet: Vi eier stadig flere ting, passer stadig dårligere på dem og blir derfor bestjålet litt oftere. Tyveri er en langt mindre vesentlig trusel mot vår livsform enn dengang en stor del av befolkningen levde på eksistens minimum og et innbrudd på stabburet kunne bety at man måtte sulte den vinteren.

En økning i voldskriminaliteten er mer alvorlig, men Norge ligger meget lavt sammenlignet med andre vestlige land.

Det skjer hvert år flere mord i San Quentin State Prison enn i kongeriket Norge, og ville vi bekjempe fysisk reduksjon av helse burde vi først og fremst rette vår oppmerksomhet mot fysisk og psykisk helsefarlige bedrifter, mot nikotinformbruket og mot bilismen.

Men jeg tror likevel at vi ikke bør overse tendensen til kriminalitetsøkning. Den kan si oss noe viktig om samfunnet vi lever i, og om hvordan det vil utvikle seg videre. Ut fra tradisjonell sosiologisk teori skulle vi nemlig ha ventet oss det stikk motsatte: Kriminaliteten burde ha gått uavbrutt ned siden krigen.

I tidligere tider så det ut til at vinningskriminaliteten hang nøye sammen med økonomiske forhold. I nedgangstider steg den, i oppgangstider med gode konjunkturer og lite arbeidsløshet gikk den ned. Nå opplever vi det stikk motsatte. Kriminaliteten øker i takt med nasjonalproduktet; den ser snarere ut til å være forårsaket av velferdsutviklingen etter at samfunnet har passert et visst metningspunkt. Hvis det finnes et slikt metningspunkt passerte vi det i 1955.

Ut fra samme tankegang skulle vi ha ventet oss at kriminaliteten ble stadig mindre voldelig, etter hvert som den vestlige sivilisasjons opplysning og materielle goder nådde ut til alle samfunnslag. Således mente Sutherland i 1947 at hvitsnippforbrytelser kom til å øke i framtidens USA, mens voldskriminaliteten og den mer primitive vinningskriminalitet kom til å gå ned. Denne spådom ser ikke ut til å ha slått til. Vi ser nå konturene av en hardere kriminalitetssituasjon i alle vestlige land, og det er noe prinsipielt nytt. Når en utvikling på denne måten går tvert i mot det man hadde forventet burde man følge den med desto større oppmerksomhet, for den indikerer at vår helhetsforståelse av samfunnet svikter på vesentlige punkter. Det kunne dessuten være interessant å få vite om fortsatt økning i kriminaliteten er en av omkostningene vi må ta på kjøpet hvis vi vil fortsette den samfunnsutvikling vi har slått inn på.

### 3. KRIMINALITETSDEBATTEN I NORGE

De spørsmål jeg har tatt opp her er ikke akkurat av ny dato. Debatten om kriminalitetsutviklingen og hvor den fører hen har pågått optrent like lenge som det har vært ført statistikk her til lands.

Som et eksempel kan jeg sitere litt fra kriminalreporter Michael Grundt Spangs angrep på amanuensis Ragnar Hauge da Hauge i 1969 lot seg intervju i Morgenposten under overskriften: "Ungdomskriminaliteten ikke verre enn før".

Grundt Spang rettet i den anledning tre spørsmål til Instituttets bestyrer:<sup>1)</sup>

- 1) Er det virkelig ikke mulig for dagens forskere å bli enige om hvorvidt kriminaliteten har vist en klart økende tendens eller ikke?
- 2) Er amanuensis Huges lære den offisielle ved Kriminologisk Institutt i Oslo?
- 3) I tilfelle den ikke er det, hva vil så skje for å få korrigert Ragnar Huges uriktige framstilling?

Igrunnen trengte han jo slett ikke spørre, for han hadde selv svarene på rede hånd:

"..enten vi sammenligner med 1956, 1957 eller 1958 eller hvilket som helst annet påfølgende år, så peker tallenes kurve så å si uavbrutt bare en vei. Opp, opp, opp. Selv etter atskillige klyper av Huges salt, synes jeg at denne utviklingen burde bekymre også medarbeiderne ved det kriminologiske institutt en smule mer enn uttalelsene i intervjuet avspeiler. Nå er imidlertid Huges sinnstilstand selvsagt hans private sak, - bare at hvis han skal redegjøre for den offentlig, bør han underbygge med facts som ikke har et tendensiøst preg, slik at leserne kan danne seg sine egne motforestillinger.

Jeg har en mistanke om at denne debatten aldri kan bli verdifri, og at Grundt Spangs første spørsmål egentlig aldri kan

1

1). Debatten fant sted i Dagbladets spalter i april 1969. Innleggene er her sitert fra "Politimannen" nr. 8. 1965.

besvares definitivt. Det er ikke slik at man først tar et uhildet standpunkt til foreliggende data, og dernest kommer til et standpunkt om hva konsekvensene bør bli for kriminalpolitikken. En slik tolkningsprosess impliserer en rekke verdistandpunkter. Selv ikke en sannhetens apostel som Grundt Spang ser ut til å være fri for dette. Så langt jeg har kunnet observere kobler han alltid sitt standpunkt til kriminalitetsutviklingen sammen med et standpunkt til straffesanksjoner: Straffene bør skjerpes fordi kriminaliteten øker. En verdiladet holdning til straff får en rasjonell begrunnelse ved henvisning til kriminalstatistikken. Omvendt har det beste argument mot skjerpede straffer alltid vært å benekte at det foregår en foruroligende økning i kriminaliteten. Kriminologer har således ofte strukket seg meget langt for å demme opp med kriminalitetshysteri.

Men argumentet om at kriminaliteten i Norge er stabil står nå etter min mening svakere enn noensinne, og jeg har inntrykk av at dets hyppige anvendelse har gjort mer skade enn gagn for den liberale fløy i kriminalpolitikken. For det første fordi det har svekket fløyens troverdighet. Ut fra de tall som forelå i 1969 sto Huges argumenter sterkere enn Grundt Spangs, men utviklingen har siden dessverre gitt Grundt Spang rett.

For det annet fordi sammenkoblingene av holdninger til kriminalitet og holdninger til straff har gitt folk flest inntrykk av at disse to faktorer hører nøye sammen. Hvis kriminaliteten er konstant kan straffenivået også være det. Hvis kriminaliteten øker bør straffenivået skjerpes.

Dette er en grov tilsnikelse som bare har kunnet vinne innpass fordi debatten i så høy grad har bestått i strid om faktiske forhold.

+ + + +

For enkelhets skyld vil jeg videre utover kalle lov- og -orden-representantene, som særlig ser ut til å ha støtte i politietaten, fengselsetaten og blant kriminalreportere for "praktikerne", og den teoretiske orienterte fløy, som finnes ved institutt for Kriminologi og rundt professor

Nils Christie, for "sosiologene". Stikkordene er valgt med omhu, slik at ingen av partene skal kunne føle seg ærekrenket. På dette punkt, i alle fall. Jeg vil gi en kort oversikt over fløyenes syn på kriminalitet, og diskutere dette.

### 3.1. PRAKTIKERNE: SEDENES FORFALL

Egentlig burde jeg her ha intervjuet Grundt Spang og andre som er enige med ham om hva de mener er årsakene til at kriminaliteten øker. Kanskje forflater jeg deres argumenter når jeg gjengir dem etter hukommelsen, men jeg tror de lyder omtrent slik:

"Kriminaliteten øker fordi samfunnets normer ikke holdes i respekt.

Oppdragelsen er det første ledd som svikter. Ungdommen lærer ikke å holde seg til faste regler hjemmefra.

Skolen er neste ledd. Lærerne holder ikke disiplin lengre.

Rettsvesenet er også preget av slapphet og misforstått humanitet. Påtaleunntakelser og betingede dommer er såvisst ikke egnet til å få unge pøbler på rett vei.

For å stoppe denne utglidning bør vi derfor øke bevilgningene til politiet og skjerpe straffene for ungdomskriminalitet. Da først kan lovlydige borgere igjen gå trygt på gatene."

Jeg for min del mener også at kriminaliteten øker. Jeg deler dessuten lov-og-orden-ideologenes målsetning: Borgere bør kunne gå trygt på gaten. Et godt samfunn er blant annet et samfunn hvor gamle, enslige damer ikke blir redde når det ringer på døren.

Men lenger strekker ikke enigheten seg.

For det første fordi praktikerne så sjelden går videre, og spør hvorfor skole og hjem svikter. Når de gjør det kommer de med meget vage uttalelser. Noen setter religionens forfall som den primære årsak. Andre legger skylden på "samfunnsnedbrytende krefter" - radikale, intellektuelle, langhårede.

Vagheten i slike uttalelser tror jeg skyldes at dette egentlig er et stort og uløst problem nettopp for praktikerne.

De er mer enn noen annen påvirket av 50-årenes filosofi:

Utvikling er framskritt, den vestlige verden blir stadig bedre. Det må være vanskelig for dem å godta at nettopp dette samfunn viser stadig flere mørke flekker. Og det blir stadig flere vanskelige spørsmål som de ikke klarer å besvare: Hvorfor forfaller religionen? Hvorfor finnes det så mange samfunnsnedbrytende krefter? Hvorfor øker kriminaliteten? Ethvert forsøk på å besvare disse spørsmål må inneholde en stor porsjon kritikk av den utviklingsoptimisme praktikerne selv står for. Derfor blir de sjelden stilt.

For det annet er jeg uenig i de foreslåtte remedier fordi de er temmelig utilstrekkelige. Av alle lettvinte patentløsninger på kriminalitet er dette den som har tynnest empirisk fundament. Det er intet som tyder på at økt politiovervåkning og skjerpet straffnivå kan demme opp for massive endringer i den sosiale struktur. Det finnes mange eksempler på at land har trappet opp sitt generelle straffnivå. Mye tyder på at de gjør det av grunner som ikke har noe direkte med kriminaliteten å gjøre. Og intet tyder på at det har hatt noen innflytelse på kriminalitetsnivået. Derimot er det mye som tyder på at det fører til økt brutalisering på begge sider.<sup>1)</sup>

### 3.2. SOSIOLOGENE: TERMOSTATMODELLEN

Sosiologisk orienterte kriminologer har en teoretisk modell som kan forklare hvorfor kriminaliteten i så lange perioder har holdt seg temmelig konstant. De ser samfunnet som et sosialt system med både avviksproduserende og avvikskontrollerende mekanismer, og disse mekanismene henger nøye sammen. Christie har formulert det slik:

1) Om endring i straffnivå over tid, se f.eks. Rusche, 1967 og Christie, 1968. Om individual- og almenprevensjon, se Christie, 1971 Lov og Rett og henvisningene der.

Hvor antallet registrerte lovovertredere i samfunnet når en øvre grense skjer det ting i det samme samfunn som tvinger tallene nedover. .. Når antallet registrerte lovovertredere når en nedre grense skjer det ting i samfunnet som tvinger tallene oppover. .... Den generelle modellen bakom er en modell hvor lovbrudd og kontrollen av lovbrudd sees på som styrt av et slags termostatsystem. Stiger antall registrerte lovbrudd for høyt, slås kvoten ned; synker forekomsten for lavt, slås den opp. Forekomsten av lovbrøyttere, og kampen mot disse, er noe overmåte viktig i ethvert samfunns tilværelse. Den offisielle kvoten registrerte lovovertredere kan bare tillate å fluktuere mellom nokså stabile øvre og nedre grenser. Hvordan termostaten virker, og hvilke krefter som bestemmer de øvre og nedre grenser for fluktuationene, det er etter min oppfatning de helt sentrale kriminologiske forskningsproblemer. (Christie 1969, s. 134-135)

Ut fra en slik termostatmodell vil det fortone seg som formåls- løst å bekjempe kriminaliteten på bred front. Den registrerte kriminalitet tjener visse funksjoner, og det eneste kontroll- apparatet og sosialreformatorer kan gjøre er å forandre litt på samfunnets utvalg av lovbrøyttere, eller på de former for avvik som det reageres mot. Christie tar i denne artikkelen ikke noe klart standpunkt til om den faktiske kriminalitet også er termostatstyrt. Et slikt synspunkt som er en klar videre- føring av det foregående, finnes i Tørnudds artikkel om krimi- nalitetens årsaker. (Tørnudd, 1971)

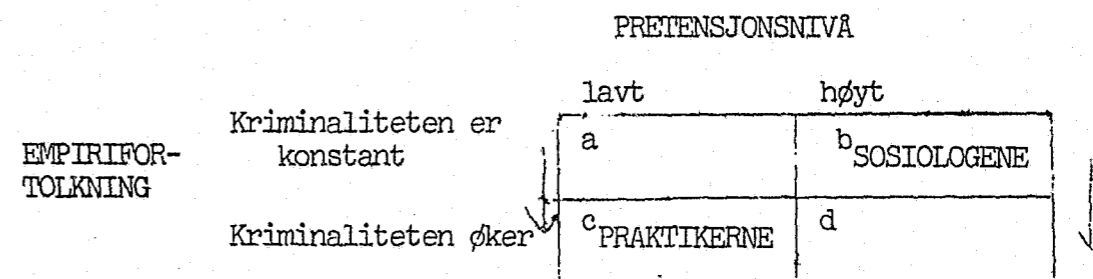
Modellen har etter min oppfatning samme basale svakhet som alle andre strukturfunksjonalistiske modeller: Den legger hovedvekten på å forklare funksjonelle trekk ved den sosiale struktur, trekk som bidrar til stabilitet, og overser lett de dysfunk- sjonelle trekk, de som fører til sosial endring. Samfunnet framstår således som et stabilt og rasjonelt sosialt system, sosial endring er en kumulativ prosess og avvik i alle former ser ut til å være under kontroll.

Men det er ikke slik. Ut fra Christies egne kriterier er det åpenbart at modellen ikke har universell gyldighet, for det er ingen konstans i antall registrerte lovovertredere lenger. Man kan selvsagt være uenig i dette, og hevde at en dobling i det registrerte kriminalitetsnivå på 11 år er en for kortvarig

og uventetlig svingning til at termostaten trer i funksjon. I så tilfelle vil jeg avvise termostatmodellen med den begrunn- else at det er helt uinteressant å sette opp modeller som har så liten utsagnskraft for problemer folk flest er opptatt av. Mitt inntrykk er at systemet er ute av likevekt, og det er intet som tyder på at det er i ferd med å stabilisere seg på et nytt nivå. Det er da naturlig å interessere seg for de faktorer som har brakt systemet ut av likevekt: Årsakene til den økende kriminalitet. Jeg vil nå skissere hvor jeg tror vi bør lete etter disse årsakene.

### 3.3. OPPSUMMERING

Samlende kan de to kriminalitetsforklaringene jeg har diskutert settes opp slik:



De siterte forklaringer fra praktikerne tar utgangspunkt i sosiale delsystemers input og putput uten å se dem i sammenheng med makrostrukturen de alle virker i. Når man f.eks. sier at hjemmene har sluttet å oppdra barna til respekt for lovene uten å spørre seg hvorfor beveger de seg på et lavt pretensjonsnivå. For noen år siden befant praktikerne seg i rute a: Norge var et godt samfunn, alt fungerte omtrent som det skulle, og delreformer i det strafferettslige system ville gjøre det enda bedre. Nå glir de mer og mer over i rute c og inn i dyp pessimisme. Termostatmodellen er en meget pretensiøs makrostrukturell forklaring, fordi den ser etter regelmessige sammenhenger mellom kriminaliteten og den ordnede ramme som bestemmer samfunnets virksomhet. Jeg tror modellen nå er moden for revisjon, fordi den ikke lenger stemmer overens med de faktiske forhold. Jeg tror vi nå bør drive forskning i

rute d: Makrostrukturelle forklaringer på at kriminaliteten øker.

Siste avsnitt i denne oppgaven gir en skisse av hvor jeg ~~tør~~ disse forklaringene kan finnes. Det må nødvendigvis bli ganske spinkle forslag; hensikten er mer å vise hvordan jeg mener spørsmålene bør stilles enn å besvare dem.

#### 4. KRIMINALITET OG SAMFUNNSSTRUKTUR

Det jeg nå søker etter er faktorer i samfunnsstrukturen som kunne forklare at kriminaliteten i noen land ser ut til å stige samtidig med at den materielle levestandard forbedres.

Mange vil være uinteressert i denne problemstillingen. Man kan for det første benekte at levestandarden egentlig stiger i Norge. Det er jeg ikke kompetent til å ta opp. Et alment akseptert inntrykk er imidlertid at de materielle kår for folk flest er bedre nå enn for 10 år siden: Bedre boliger, mer skolegang, bedre helsestell, uendret og relativt lav arbeidsløshet.

For det andre kan man benekte at kriminaliteten øker. Det har jeg beskjeftiget meg endel med i de to første avsnittene i denne oppgaven. Uansett eget standpunkt håper jeg at samtlige lesere på dette stadium <sup>er/</sup> enige i at en økende kriminalitet i alle fall er en rimelig hypotese ut fra de data vi har å bygge på.

For det tredje kan man benekte at kriminalitet har noe som helst med samfunnsstrukturen å gjøre.

For å forhindre <sup>effekten</sup> skinnuenighet på dette punkt: Jeg bagatelliserer ikke skolens, familiens, religionens eller alkoholens innflytelse på kriminaliteten. I de fleste sammenhenger er det også hensiktsmessig å studere deres innflytelse hver for seg. Men her er jeg interessert i hvordan den økonomiske og politiske organisering av samfunnet direkte eller gjennom andre institusjoner kan påvirke kriminalitetsmønstret.

Men noen vil jo plasere de viktigste årsaker til kriminalitetsøkningen klart utenfor alle sosiale institusjoner, og derved utenfor <sup>morsomt</sup> dødlige menneskers rekkevidde. Jeg fant et stort slagent eksempel på dette i en bok om sjelevandring. <sup>1)</sup> Sjelene til alle som dør brått og for tidlig er rastløse og

1) Boka het "here and thereafter". Forfatternavn har jeg glemt.



utålmodige, med stor bitterhet mot de som sendte dem hinsides. Unge menn født i årene etter en krig (sjeler hviler ofte noen år før de lar seg reinkarnere) har derfor en tendens til opprørskhet og manglende evne til å innpasse seg i det bestående samfunn; de blir revolusjonære eller kriminelle, alt etter som. Kriminalitetsoppgangen 1835-52 kan således forklares ved Napoleonskrigene. Oppgangen vi ser nå, ved den 2. verdenskrig. Et program for kriminalitetsforebygging måtte da eventuelt være et program for forebygging av krig. Men videre utover forutsetter jeg enighet om at kriminaliteten øker samtidig med at levestandarden heves, og at det kunne være interessant å se på regelmessige trekk ved samfunns-systemet vi lever i som kunne belyse denne utvikling.

#### 4.1. ET NATURLIG EKSPERIMENT

Jeg er fullstendig enig i følgende uttalelse av Patric Tørnudd:

The notorious unreliability of crime statistics and the wide disparity in statistical units and norms coupled with the doubtful value of comparison for theory building and decision making, combine to make international crime comparison a most unrewarding undertaking. (Tørnudd, 1970, s. 29)

I likhet med Tørnudd gjør jeg det likevel, men da med den mest beskjedne av alle målsetninger: I dette avsnitt akter jeg å strø om meg med løse og dårlig underbygde synspunkter, for å vise hvor lite vi egentlig vet om disse sentrale problemene, og i håp om at det vil bli drevet mer forskning rundt dem i framtiden.

Et forskningsprogram rundt sammenhengen mellom kriminalitet og samfunnsstruktur kunne se slik ut:

Man tar et land og deler det i to - en kontrolldel og en eksperimentdel. Kontrolldelen foretar ingen drastiske endringer i sitt økonomiske og politiske system. Eksperimentdelen nasjonaliserer de viktigste produksjonsmidler og forsøker å bygge opp et sosialistisk samfunnssystem. Man lar eksperimentet pågå i ca. 25 år og måler så forskjellen i kriminalitetsnivået.

Dette eksperiment er foretatt. Målingen av resultatet er imidlertid litt problematisk.

Det fører for langt å gjengi hovedtrekkene i moderne tysk historie her. Jeg vil bare nevne at Forbundsrepublikken Tyskland (BRD) ble opprettet i de vestlige deler av det tidligere Tyske Rike i september 1949, den Tyske Demokratiske Republikk (DDR) i Midt-Preussen, Thüringen og Sachsen en måned senere. BRD har nå 62 mill. innbyggere, DDR har 17 millioner. Folkeforflytningen fra DDR til BRD tok stort sett slutt i 1961, og befolkningen har siden vært meget stabil, med omtrent samme aldersmessige fordeling i begge land. Begge land har hatt raskt økende levestandard. Veksten har de siste ti årene vært raskere i DDR, men de har ennå ikke nådd opp på Forbundsrepublikkens nivå. Statene har en felles kulturell arv. Systematiske forskjeller i familiestruktur, oppdragelsesformer, holdninger til autoriteter osv. kan derfor vanskelig tilskrives annet enn de politiske og økonomiske endringer som er skjedd i de to landene siden krigen. En eventuell forskjell i det faktiske kriminalitetsnivå må derfor også tilskrives kapitalismens eller sosialismens indirekte innflytelse.

Som diagram 10 viser er det store forskjeller i det registrete kriminalitetsnivå mellom BRD og DDR. Målestokken i diagrammet er den samme som i søylediagrammene for de nordiske land. Vi ser således at BRD har hatt omtrent samme kriminalitetsutvikling som Danmark, mens DDR ser ut til å ha ligget konstant på et nivå som er omtrent 1/3 av Norges. Det er ingen tegn til økning i den registrete kriminalitet i DDR. Statistikken før 1960 er meget ufullstendig, men det ser ut til at kriminalitetsnivået var meget høyt i alle okkupasjonsområdene i 1947. Alt tyder på at kriminaliteten i DDR har gått ned i takt med oppgangen i levestandard, og at den nå har stabilisert seg på et lavt nivå.

Skulle jeg ha diskutert feilkildene ved denne sammenligning grundig burde jeg ha skrevet 30 sider til. Jeg vil derfor bare ta de viktigste.

Forskjellene mellom utvalget av handlinger tyder på at DDR ville ha ligget enda lavere hvis det hadde vært mulig å gjennomføre en rigid kontroll. Trafikkforbrytelser - er regnet med i DDR og utgjorde der 14.7% av totalsummen i 1970.

De er ikke med i BRD's oppstilling. Dessuten er det i DDR strenge straffer for "Diebstahl sozialistischen Eigentums", og det utgjør en stor kategori i statistikken. Lignende handlinger (tyveri fra arbeidsplass osv.) forekommer i liten utstrekning i BRD's politianmeldte forbrytelser.

Begge oppstillinger dekker forbrytelser etterforsket av politiet. Det nevnes uttrykkelig i DDR's kommentar til tabellene at også saker som senere blir overført til en sosial konfliktnemnd (Besellschaftliches Rechtspflegeorgan) er tatt med.

Forskjellen kan selvsagt skyldes forskjeller i politipraksis og forskjell i befolkningens anmeldelsespraksis. Her er man henvist til skjønnsmessige vurderinger. Ut fra egne erfaringer (jeg er blitt arrestert i begge land) ville jeg anta at tysk politi griper inn i flere småkonflikter enn vi er vant til fra Skandinavia, kanskje enda oftere i DDR enn i BRD. Polititetthet kan jeg ikke uttale meg om.

Direkte statistikkfuske fra DDR's side vil jeg ikke fullstendig utelate som forklaringsmulighet. Men det er vanskelig å lyve konsekvent over lengre tidsrom. Det finnes dessuten en aktiv pressgruppe av kriminologer ved Huboldt-universitetet som flere ganger har understreket betydningen av en pålitelig kriminalstatistikk.<sup>1)</sup> DDR gjengir et totaltall for straffbare<sup>2)</sup> men sparsomme data om sanksjoner. Her finnes bare tall for hvor mange som overlates til en sosial konfliktnemnd etter fylke (Bezirk) og type lovbrudd. I alt overlates 36,8% av (oppklarte ?) saker til en slik domstol.

1) Harrland, 1963, Bucholz et. al. 1966.

2) Täter. Se nærmere definisjon i Statistisches Jahrbuch der DDR 1971 s. 479.

Tabell 4 gir en mer detaljert oversikt over den grovere kriminalitet i de to tyske stater. Utvalget kan virke noe tilfeldig, men det er fordi jeg har bestrebet meg for å finne handlinger som er definert noenlunde likt i de to lands straffelover. En slik kraftig forskjell i drapstallene ser jeg som et tegn på at samfunnsstrukturen også kan influere på de mest vitale deler av den totale sosiale kontroll.

Hvis det nå virkelig er slik at stater med visse sosialistiske trekk kan holde kriminaliteten på et stabilt og temmelig lavt nivå mens den øker drastisk i kapitalistiske land - hva kan dette skyldes? Diagram 11 skisserer en hypotese. Jeg tenker meg her to sett faktorer som fremmer kriminaliteten. Sett A er den type faktorer som sosiologisk orienterte kriminologer tradisjonelt har vært mest opptatt av: Faktorer som har sammenheng med materiell knapphet. Etter hvert som materielle goder blir tilgjengelige for de fleste mister slike faktorer sin betydning. Boligene blir bedre, utdannelsen lengre, kulturforskjellen mellom arbeiderklassebarn og middelklassen mindre osv. I Østeuropa og Kina har kriminalitetsutviklingen fulgt kurve A; den har gått ned i takt med velstandsutviklingen. Et tilbakeblikk på diagram 1 gir inntrykk av at vi i Norge opplevde en lignende nedgang i kriminaliteten fra 1948 til 1955. Men så skjedde det hos oss noe nytt, som jeg illustrerer ved å la kurve B krysse kurve A for oppadgående i dette året. Nedgangen viste seg å være forbigående, fordi et nytt sett kriminogene faktorer nå ble mer og mer viktige. Disse faktorer må være spesifikke for senkapitalistiske land, og fører primært til at ungdom kommer på kant med samfunnet.

Jeg vil gi noen korte punkter som kan forklare hva jeg selv mener disse faktorer består i. Presisjonsnivået er her som nevnt meget lavt.

## 4.2. NOEN TROSARTIKLER

1. Den stadig tilstrammende effektivisering i arbeidslivet stiller økende krav til de menneskelige deltagere i arbeidsprosessen.  
Se f.eks. Kunsten å dressere mennesker, 1971
2. Mekanisering og automasjon i produksjonsfæren får innvirkning på menneskenes bevissthet: Mellommenneskelige forhold blir i stadig større utstrekning tingliggjort.  
Se f.eks. Marcuse, 1968, kap. 1-4.
3. Teknologiske samfunns vekt på materielle verdier etter at de grunnleggende eksistensbehov er ivaretatt fører til at en liten, men raskt økende del av den unge generasjon tar avstand fra disse samfunns normer og verdier. De har foreløpig svært lite å sette i stedet, og en apatisk drop-out holdning blir stadig mer utbredt.  
Se f.eks. Roszak, 1969.
4. Rasjonalisering av produksjonen gjør at en stadig større del av befolkningen blir unyttige. Dette gir seg ikke utslag i økt arbeidsløshet, men i senkning av pensjonsalderen, heving av skolepliktalderen, borttrygding og institusjonsplasing av andre uproduktive.  
Se f.eks. Christie, Hvis skolen ikke fantes, kap. 2.
5. Dette er igjen en logisk konsekvens av konkurranseprinsippet som er bestemmende i yrkeslivet og i skolen. På alle trinn i apparatet siles det systematisk ut tapere. Det er en nødvendig forutsetning for at andre skal kunne definere seg som vinnere.
6. Stadig flere mennesker tvinges inn til byene, fordi det er der det opprettes nye arbeidsplasser. Særlig karakteristisk for presset på byene er en type forstadsbebyggelse som ser ut til å virke direkte kriminalitetsfremmende på barna som vokser opp der.  
Se f.eks. Bjørø, 1971.
7. Vi lever i et samfunn hvor produksjonslov, institusjoner og bevissthetsformer endrer seg raskere enn noensinne.  
Den nålevende generasjon opplever større sosiale endringer

i sin levetid enn ti generasjoner før dem tilsammen. Den menneskelige organisme har sannsynligvis begrenset kapasitet for forståelse av sosial endring, og det gir seg blant annet uttrykk ved utbrudd av ikke-målrettet, irrasjonell adferd.

Se f.eks. Toffler, 1971, kap. 15-16.

Noen av disse fenomenene opptrer med stor kraft i Østeuropa også, men punktene ser ut til å være effektivt motvirket. Det er imidlertid mulig at alle disse punktene egentlig er symptomer på en mer grunnleggende forklaring: Den stadig større uoverensstemmelse mellom produktivkreftenes samfunnsmessige natur og den private eiendomsrett til produksjonsmidlene. For å sitere Marx:

Den stadige omveltning av produksjonen, den uavbrutte rystelsen av alle samfunnsmessige tilstander, den evige usikkerhet og bevegelse særkjenner borgerskapets epoke framfor alle tidligere. ... De borgerlige produksjons- og kommunikasjonsforhold, det moderne borgerlige samfunn som har framtryllet disse veldige produksjons- og utvekslingsmidler, likner trollmannen som ikke lenger kan betvinge de underjordiske makter han har manet fram.  
(Marx, 1969, s. 15, 18)

Men dette er en karakteristikk av situasjonen i 1848, og forklarer ikke hvorfor akkurat denne type krise oppstår akkurat nå. Den forklarer kanskje hvorfor ungdom blir stadig mer rastløs, usikker og fremmedgjort, men forklarer ikke hvorfor en del av dem velger kriminalitet som en slags løsning på sine problemer.

Noen av forklaringen på dette tror jeg kan finnes i samfunnets opptatthet av lovbrudd og lovbrøyttere. Samfunnet dirigerer selv sine avvikerers adferd; i det de gir noen typer adferd mer publisitet enn andre, og derved skisserer opp relevante avviksroller. Pakt med djævelen var en relevant avviksrolle i religionsstridenes Europa. Biltyveri var - og er fortsatt - en relevant type avvik i et samfunn opptatt av materielle verdier. Stoffbruk blir mer og mer relevant i et samfunn som søker etter alternativer til materiell nytelse.

## 4.3. KRIMINOLOGI I ET KRIMINOGENT SAMFUNN

Jeg tror tre andre typer standpunkter enn de jeg her har skissert vil prege debatten om kriminalitetsutviklingen i de neste årene.

Det første er en regresjon til Christies standpunkt slik jeg har sikksert det i noen nå litt uaktuelle artikler: Kriminaliteten øker slett ikke, og Norge er egentlig et godt samfunn å leve i.

Det andre er en innrømmelse av at kriminaliteten øker, men fornektelsen av at økningen har noe med den totale samfunnsstruktur å gjøre. Man må da finne enfaktorforklaringer som f.eks. at straffenivået er for lavt, eller at ungdommen blir forledet av samfunnsnedbrytende intellektuelle.

Jeg ser det som en viktig oppgave for framtidig kriminologisk forskning å tilbakevise slike argumenter med solid empiri.

Det eneste resterende argument vil da være at en økende kriminalitet er en akseptabel pris å betale for å leve i et samfunn som vårt. Antydninger langs disse linjer finnes i Brun Gulbrandsen (1958) og i Andenæs, Bratholms og Christies rapport fra en studietur i Sovjet:

Hovedformålet med den sterke sosiale kontroll i Sovjet er ikke å oppnå en lav kriminalitet, men å realisere andre mål som de styrende verdsetter høyt: Å sikre en bestemt ideologi, å hindre at rivaliserende grupper kommer til makten, å styrke Sovjetstaten overfor omverdenen osv. Den lave kriminalitet kan vi se på som en bivirkning av et samfunnssystem som foretrekkes av helt andre grunner. Vi på vår side må se i øynene at vil vi ha et samfunn med politisk demokrati, fri meningsbrytning, høy toleranse overfor den som avviker fra det vanlige i meninger og atferd, maksimale garantier mot uberettigede inngrep overfor individet, og humane reaksjoner hvis inngrep ikke er til å unngå - da kan en høyere kriminalitet være en del av prisen å betale. (A, B & C 1960)s.122.

Denne prisen ser ut til å bli stadig høyere. Jeg tor at en fortsatt kapitalistisk samfunnsutvikling vil bli meget dyr, i form av ødelagte nerver, "uforklarlige" voldsreaksjoner,

morfin- og amfetaminmisbruk og kriminalitet. Regnskapsførselen blir bare forståelig når man tar i betraktning at det er andre enn de som gjør opp status som må betale regningen. Jeg ser det som en hovedoppgave for kriminologer å klargjøre enkeltpostene i dette regnskapet.

Tabell 2 Forbrytelser etterforsket av politiet. *Crimes investigated by the police.*

Lovebrudd <i>Offence</i>	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
Forbrytelser mot den offentlige myndighet <i>Offences against public authorities</i> .....	627	63	57	98	86	92	70	78	80	91	73	97	90	92	75	75
Forbrytelser mot den alminnelige orden og fred <i>Offences against public order and peace (UNSFVD)</i> .....	495	855	1040	1283	1239	1300	1292	1423	1743	1898	1817	2239	1701	2066	2301	2500
Allmennfarlige forbrytelser <i>Offences involving public danger (UNSFVD)</i> .....	134	60	75	36	24	38	34	42	29	46	31	77	248	311	512	504
Falsk forklaring <i>Perjury and false evidence</i> .....	51	81	74	87	73	98	74	106	109	95	92	98	103	90	80	80
Falsk anklage <i>False accusation</i> .....	30	38	37	46	46	55	77	65	60	45	41	71	51	68	84	84
Pengelfalsk <i>Counterfeiting</i> .....	18	19	16	19	14	9	17	8	24	19	20	13	17	31	31	31
Dokumentfalsk <i>Forgery</i> .....	209	248	371	398	360	388	465	512	475	501	597	527	490	589	674	648
Forbrytelser mot sedeligheten <i>Sexual offences</i> .....	791	761	922	936	947	860	913	908	945	925	890	965	919	985	1047	920
Forbrytelser med hensyn til familieforhold <i>Offences against wife and children</i> .....	28	59	52	50	41	39	45	24	31	23	23	24	22	27	27	27
Forbrytelser mot den personlige frihet <i>Offences against the personal liberty</i> .....	217	283	268	319	309	288	269	296	313	292	320	324	332	345	456	484
Forbrytelser mot liv, legeme og helbred <i>Offences of violence against the person</i> .....	1666	1828	1972	1942	1878	1983	1936	1978	1974	2009	2231	2244	2295	2809	3137	3472
Ærekrenkninger <i>Slander and libel</i> ..	1003	1171	1166	1215	1246	1122	1065	1043	955	882	860	746	747	754	677	606
Underslag <i>Embezzlement</i> .....	1134	1686	1777	1892	1567	1573	1241	1344	1367	1240	1262	1156	974	1093	965	846
Utpressing og ran <i>Blackmail and robbery</i> .....	22	77	99	79	76	87	104	117	134	144	171	142	176	226	281	236
Bedrageri og utroskap <i>Fraud and breach of trust</i> .....	101	1756	1576	1985	1715	1899	1588	1890	1853	2078	2279	2098	2223	2776	3411	3864
Forbrytelser i gjeldsforhold <i>Offences in connection with debts</i> .....	51	70	75	76	55	48	66	67	57	56	68	76	46	53	52	52
Skadeverk <i>Offences inflicting damage to property</i> .....	1509	2010	1956	2049	1920	2075	2055	2216	2414	2489	2506	2844	2851	3075	3347	4216
Heleri og etterfølgende bistand <i>Receiving stolen goods; subsequent assistance to the offender</i> .....	110	143	139	156	183	264	252	304	390	285	348	333	291	260	302	292
Tyverier <i>Larcenies</i> .....	17610	22147	24718	25835	26796	30830	31257	33551	34068	34410	34805	37407	38453	44386	47331	55128
Grove tyverier <i>Aggrav. larcenies</i> .....	4249	5105	5915	7063	7591	8358	10320	11014	11712	11986	12667	12907	15627	18079	20139	23040
Sykkeltverier <i>Thefts of pedal cycles</i> .....	2630	3174	4103	3458	3102	4025	3052	3254	3213	3457	2540	3706	2831	3717	3717	3717
Andre simple tyverier <i>Other simple and minor larcenies</i> .....	8777	10296	10626	11421	10739	10784	11371	12445	12532	13025	13432	13259	13257	14215	14215	14215
Nærkeri <i>Petty theft</i> .....	418	491	585	773	747	798	632	728	862	805	822	7049	1255	1322	1322	1788
Brukstyverier av motorkjøretøy <i>Thefts of motor vehicles</i> .....	1484	3081	3489	3120	4617	6867	5482	6110	5749	5137	5405	6086	5128	6953	6434	7968
Andre forbrytelser mot straffeloven <i>Other offences against the Penal Code</i> .....	16	26	13	13	9	23	20	16	36	24	25	25	25	25	25	25
Forbrytelser utenfor straffeloven <i>Offences against other acts than the Penal Code</i> .....	116	149	167	140	116	115	150	130	112	122	121	121	121	121	121	121
I alt Total .....	27172	33630	36570	38654	38700	43188	42990	46118	47169	47654	48630	51343	51234	60209	65080	75500

1971  
FOLK

Kilde  
1956-1966 NOS XII 245  
Historisk statistikk tav. 317  
1967-69 NOS A 364  
Kriminalstatistikk forbrytelser Tav.  
1970 Statistisk ukeoppte m. 37, 57  
(foreløpige tall)  
1. Kvartal 1971 SU 42, 1971  
(foreløpige tall)

Voldsforbrytelser p. 1000. INB. 0.57 0.60 0.59 0.56 0.59 0.57 0.57 0.57 0.57 0.59 0.65 0.65 0.67 0.80 0.91  
Tilsvarende Vold Norge Tab. III

TABELL 2.

Forbrytelser pr. 1000 innbyggere etter kommunetype.

(Årene er ikke særlig sammenlignbare, grunnet kommunesammenslåinger.)

	BYKOMMUNER	LANDKOMMUNER	NORGE
1963	27.2	5.9	12.6
1964	23.4	6.1	12.8
1965	21.9	6.5	12.9
1966	23.0	6.0	13.0
1967	23.1	6.9	13.6
1968	23.6	6.1	14.3 (sannsynligvis feil for 13.6)
1969	26.3	7.7	15.7

TABELL 3

Forbrytelser etterforsket etter politiets avgjørelse eller innstilling. Prosent

Påtale- begjær- ingen trukket tilbake	Ingen bestemt person mis- tenkt	Henlagt p.g.a. bevis- ets stil- ling	Henlagt p.g.a. sinns- død el. preskr. 14 år	Gjer- ninga mannen under 14 år	Til- tale	Fore- legg	Påtale- unnlatelse		Ikke til- tale av andre grun- ner	I alt
							Etter strpl.	Etter barne- vernl.		
9,0	49,3	12,0	0,3	3,7	14,9	1,0	1,8	5,9	2,1	100,0
8,1	49,9	11,9	0,4	3,8	17,3	1,1	1,6	4,2	1,7	100,0
8,0	51,3	11,9	0,3	3,5	18,1	1,0	1,1	3,5	1,3	100,0
7,7	50,4	12,5	0,3	3,7	17,3	1,2	1,2	4,6	1,1	100,0
7,7	50,0	13,3	0,3	3,8	17,3	1,4	1,1	4,1	1,0	100,0
7,7	50,0	12,2	0,2	3,9	17,8	1,4	1,0	4,5	1,3	100,0
6,9	50,8	12,2	0,2	3,9	18,1	1,9	0,8	3,9	1,3	100,0
6,7	52,0	11,5	0,2	3,0	18,5	2,0	0,7	4,0	1,4	100,0
6,4	53,9	11,7	0,3	2,8	17,4	2,0	0,7	3,6	1,2	100,0

Kilde:

Kriminalstatistikk 1965 Hefte 1  
 1961-65 NOS A-17 Kriminalstatistikk forbrytelser tab. 3  
 1966-69 NOS A-34 Kriminalstatistikk forbrytelser tab. 9

TABELL 4

Sammenligninger av grove voldsforbrytelser DDR- BRD.

	§DDR StGB	§ BRD StGB	Forbrytelser pr 1.000 000 innb. 1969	
			DDR	BRD
FORSETTLIG DRAP (Vorsetzliche Tötung, Mord und Totschlag)	112,113	211-213, 216	6.8	33.0
Ran og utpressing (Raub u. Erpressung)	126-128	249-252, 255,316a	17.9	189
VOLDTEKT (Vergewaltigung, Notzucht)	<del>177,178</del> 121	177.178	50	111

Straffelte for forbrytelser 1836-1969 pr. 100.000 innbyggere i straffbar alder.

\* = domfelte og botlagte  
 ^ = påtalefritatte  
 + = merkestreker

Kilde: Tabeller utarbeidet ved Institutt for kriminologi.  
 Domfelte for forhold som bare har vært kriminalisert i kortere perioder er utelatt.  
 Påtaleunntatelser idømt før 1923 er ikke medregnet.

.....

År	Straffelte per 100.000 innbyggere
1836	.....
1837	.....
1838	.....
1839	.....
1840	.....
1841	.....
1842	.....
1843	.....
1844	.....
1845	.....
1846	.....
1847	.....
1848	.....
1849	.....
1850	.....
1851	.....
1852	.....
1853	.....
1854	.....
1855	.....
1856	.....
1857	.....
1858	.....
1859	.....
1860	.....
1861	.....
1862	.....
1863	.....
1864	.....
1865	.....
1866	.....
1867	.....
1868	.....
1869	.....
1870	.....
1871	.....
1872	.....
1873	.....
1874	.....
1875	.....
1876	.....
1877	.....
1878	.....
1879	.....
1880	.....
1881	.....
1882	.....
1883	.....
1884	.....
1885	.....
1886	.....
1887	.....
1888	.....
1889	.....
1890	.....
1891	.....
1892	.....
1893	.....
1894	.....
1895	.....
1896	.....
1897	.....
1898	.....
1899	.....
1900	.....
1901	.....
1902	.....
1903	.....
1904	.....
1905	.....
1906	.....
1907	.....
1908	.....
1909	.....
1910	.....
1911	.....
1912	.....
1913	.....
1914	.....
1915	.....
1916	.....
1917	.....
1918	.....
1919	.....
1920	.....
1921	.....
1922	.....
1923	.....
1924	.....
1925	.....
1926	.....
1927	.....
1928	.....
1929	.....
1930	.....
1931	.....
1932	.....
1933	.....
1934	.....
1935	.....
1936	.....
1937	.....
1938	.....
1939	.....
1940	.....
1941	.....
1942	.....
1943	.....
1944	.....
1945	.....
1946	.....
1947	.....
1948	.....
1949	.....
1950	.....
1951	.....
1952	.....
1953	.....
1954	.....
1955	.....
1956	.....
1957	.....
1958	.....
1959	.....
1960	.....
1961	.....
1962	.....
1963	.....
1964	.....
1965	.....
1966	.....
1967	.....
1968	.....
1969	.....



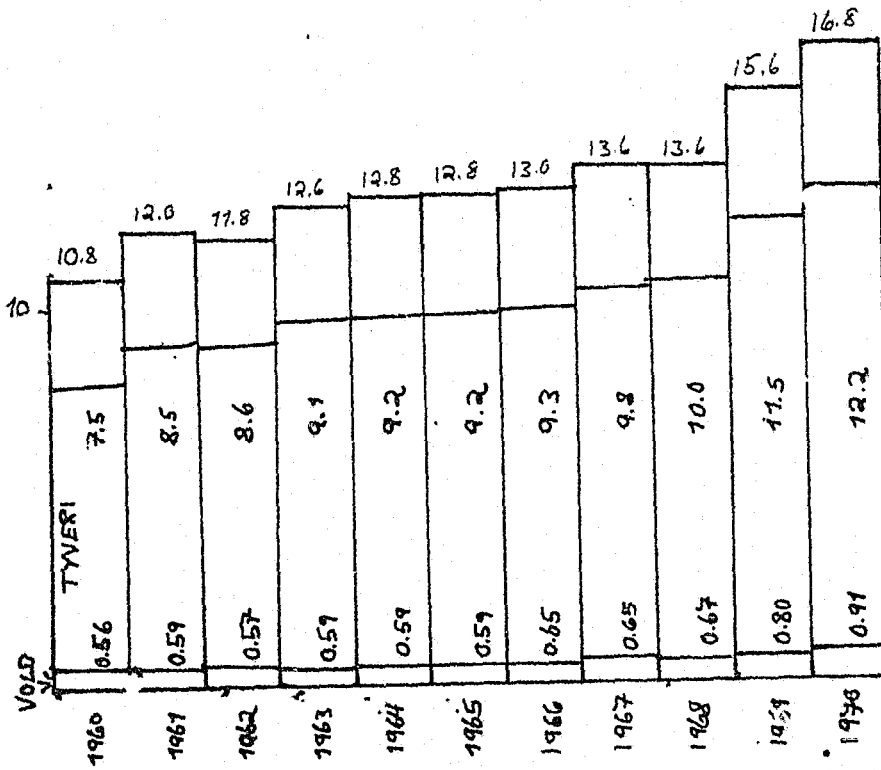
# DIAGRAM 2

## NORGE

### REGISTRERT KRIMINALITET

PR 1000 INNS.

1960-70



KILDE:

SU nr. 37, 1971 TAB. 1

NOS A 364 TAB. 1

NOS A 111 TAB. 1

BEFOLKNINGSTALL: STAT. ÅRBOK

1971 TAB. 5

(MIDDELBEFOLKNINGEN)

FERDIG ETTERFORSKEDS FORBYTTELSE

HOI STRAFFELOVEN

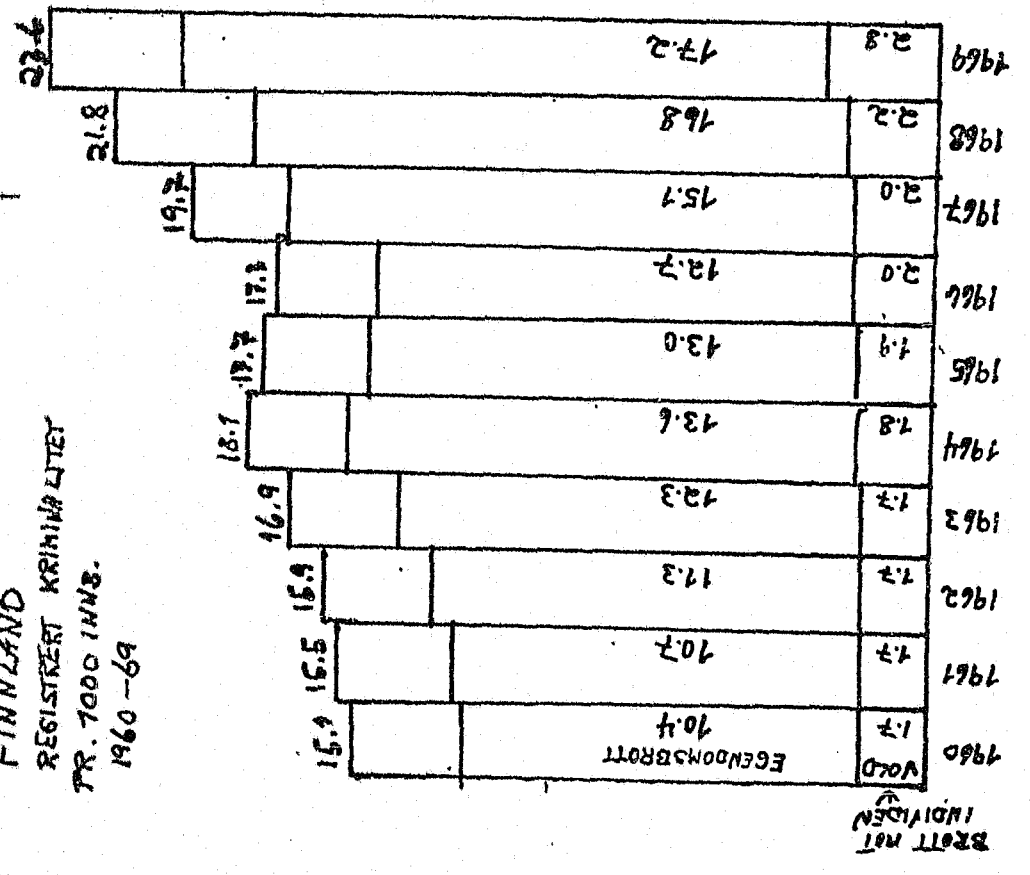
DIAGRAM 3

FINNLAND  
REGISTRERT KRIMINALITET  
PR. 1000 INNB.  
1960-69

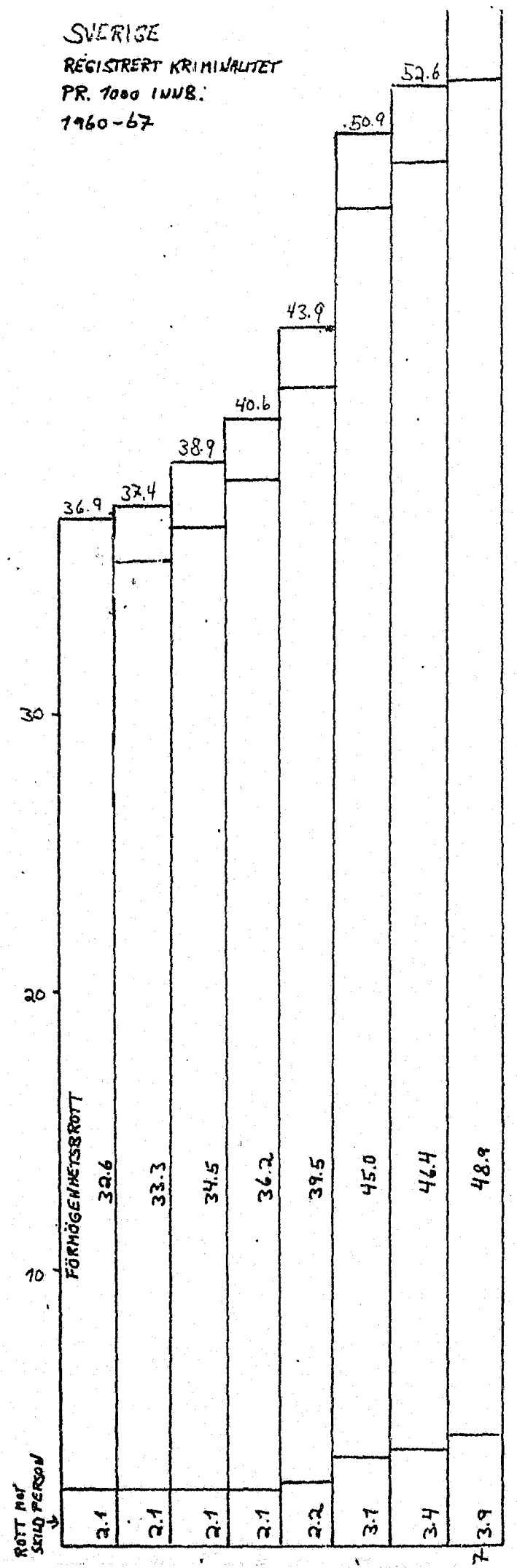
KILDE:  
BROTSLIGHEITEN I FINLAND  
FINLANDS OFFICIELLA STATISTIK  
(1967: XVIII A: 106) 1960-69 TAB. 7

BROTT MOT BROTTSDÄLKEN, UMNATT  
TRAFIKKLAGSRUDD OG OFFENTLIG  
BERUSELSE (FOR 1965)

MEDEGNET I DE ANMÄLNINGAR, OM VILKA  
DET SENARE KONSTATERAS ATT BROTT  
ICKE FÖRELEGES



SVERIGE  
REGISTRERT KRIMINALITET  
PR. 1000 INNB.  
1960-67

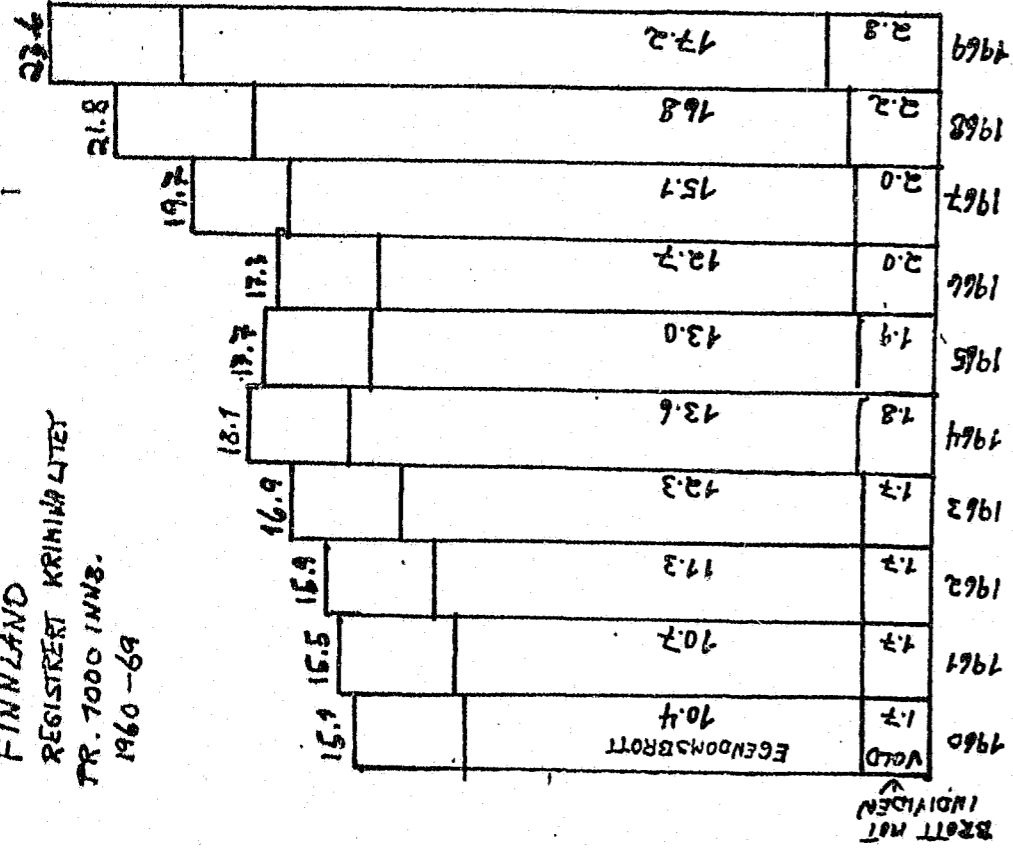


KILDE: KRIMINALSTATISTIK 1967  
(SOS) DEL 1: POLISSTATISTIK  
TAB. 7

SUMMARISKE OPFENER FRA  
HVERT POLITIDISTRIKT.  
"ANMÄLDA BROTT" - DVS. OGSÅ  
ANMÄLDELSE SOM SENERE KAN FIKES  
SLÅES IKKE VAR STRAFFBARE.  
"BROTT MOT BROTTSDÄLKEN"  
OMFATTER RATTFFYLLERI.

DIAGRAM 3

FINNLAND  
REGISTRERT KRIMINALITET  
PR. 1000 INNB.  
1960-69

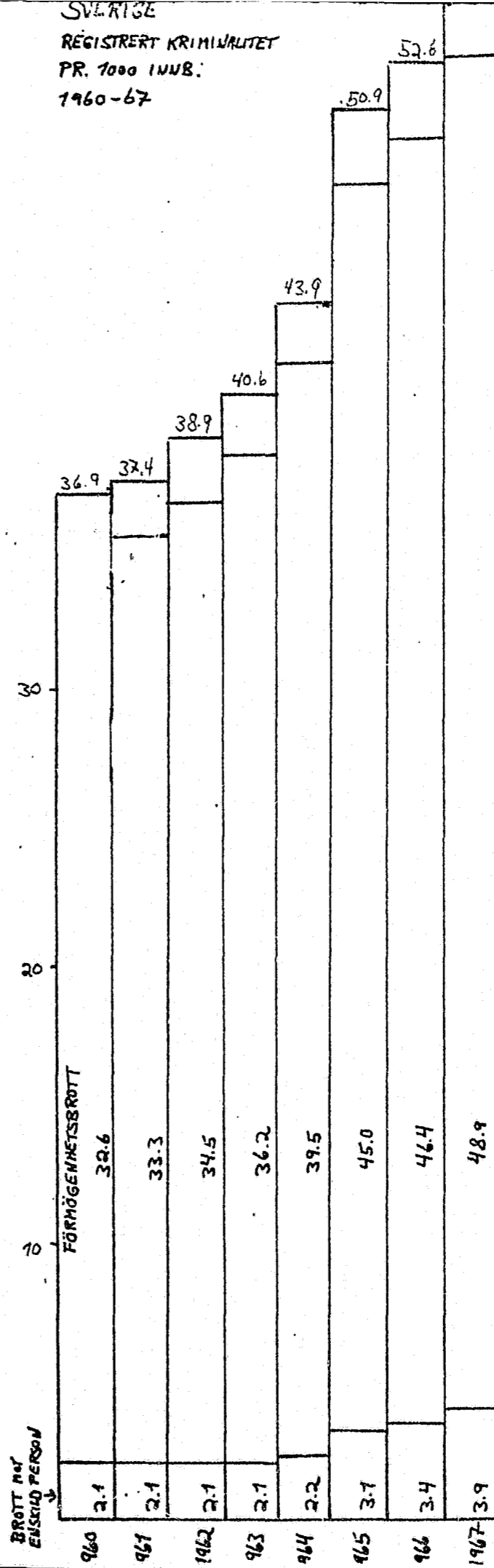


KILDE:  
BROTTSREGISTERET I POLISSTYRELSKADEN  
FINLANDS OFFICIELLA STATISTIK  
(1961: XXIII A: 106) 1960-69 TAB. 7

BROTT MOT BROTTSBALKEN, UNNYTT  
TRAFIKKLAGSREDD OG OFFENTLIG  
BERUSELSE (FØR 1965)

MEDEGNET VDE ANMÆLINGAR, OM VILKÅ  
DET SENNE KONSTATTERES AT BROTT  
ICKE FØRLEGGT.

SV. KRIGE  
REGISTRERT KRIMINALITET  
PR. 1000 INNB.  
1960-67

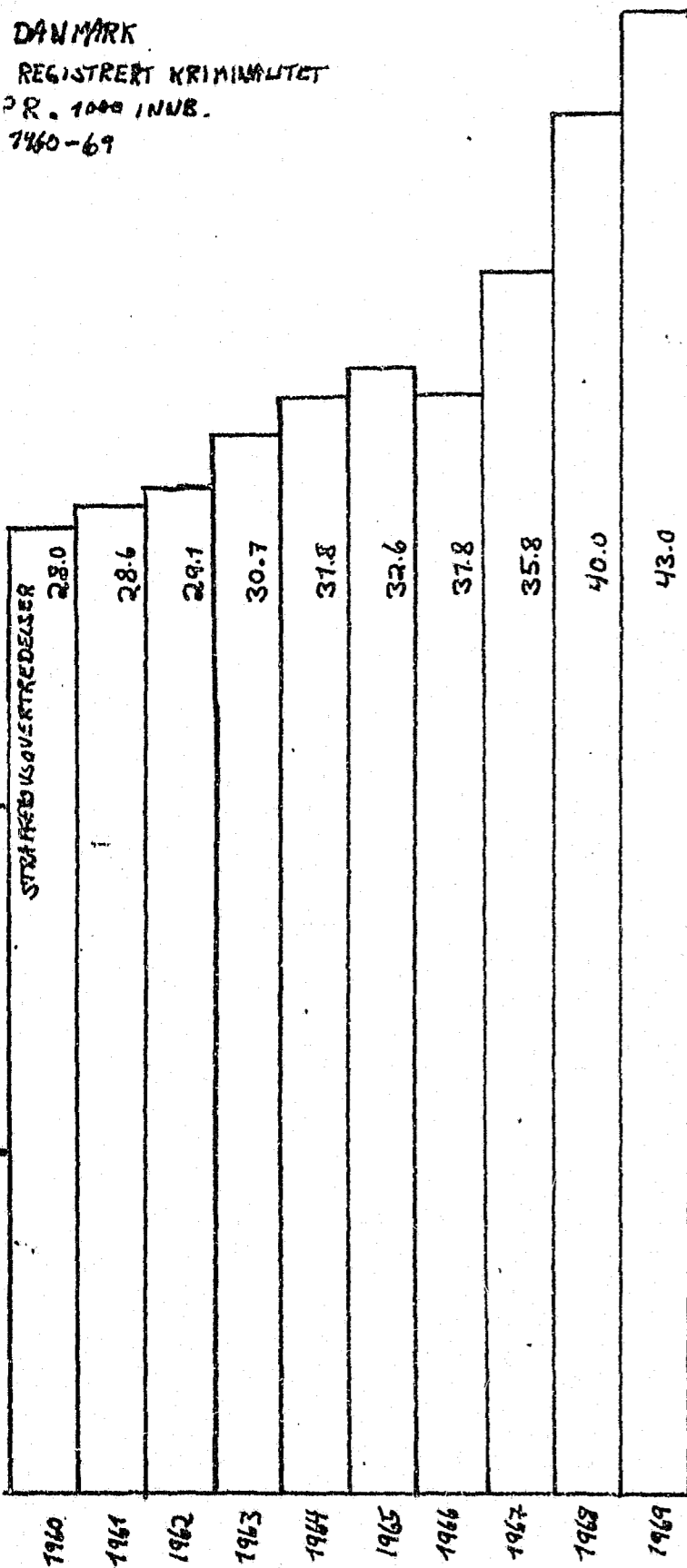


KILDE: KRIMINALSTATISTIK 1967  
(SOS) DEL 1: POLISSTATISTIK  
TAB. 7

SUMMARISKE OPPGAVER FRA  
HVERT POLITIDISTRIKT.  
"ANMÅLDA BROTT" - DVS. OGSÅ  
ANMÅLSELSE SOM SENERE KAN FÅTT  
SLÅS IKKE VAR STRAFFBARE.  
"BROTT MOT BROTTSBALKEN"  
OMFATTER RATTFFYLLERI.

DIAGRAM 5

DANMARK  
 REGISTRERT KRIMINALITET  
 PR. 1000 INB.  
 1960-69



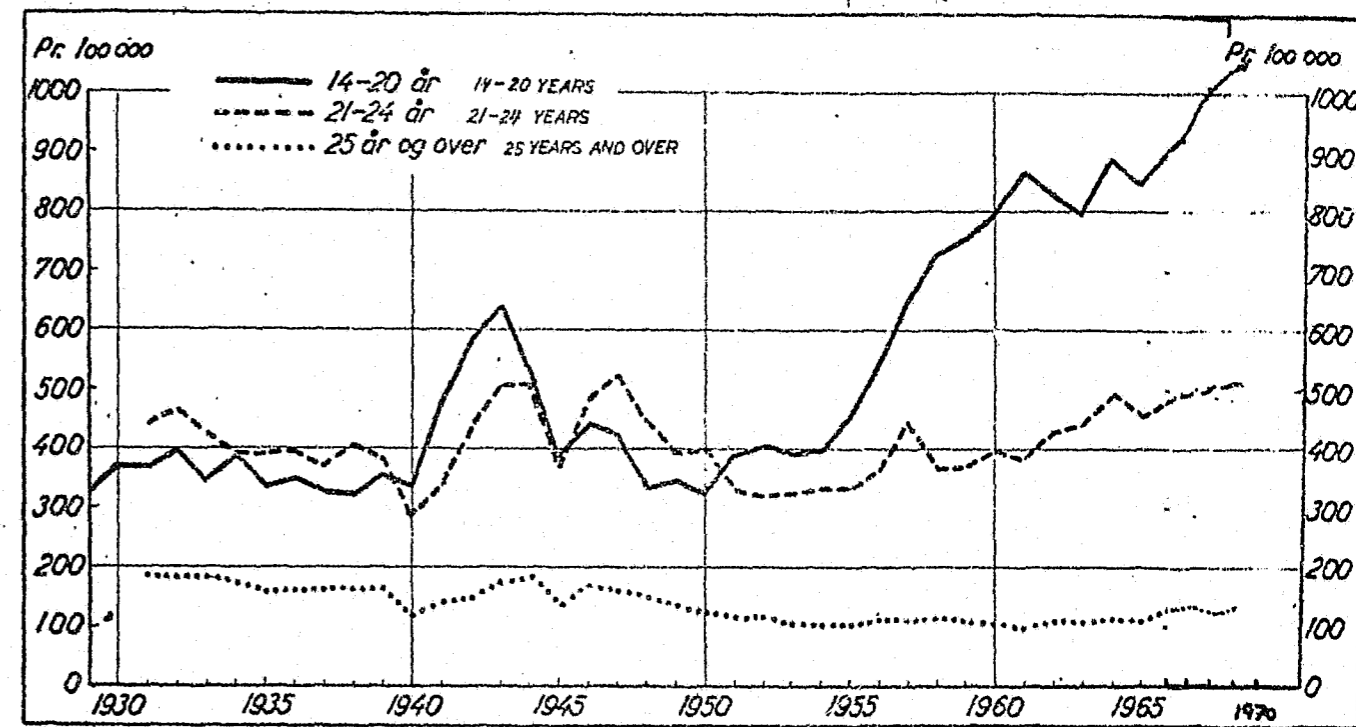
KILDE:

1964-68  
 STATISTISKE MEDDELELSER 1970:14  
 KRIMINALSTATISTIKK 1968 TAB. 9  
 KRIMINALSTATISTIKK 1963

1969: STATISTISK ÅRSBOK 1971  
 ANMELDE STRAFFELOVSØVERTREDELSER.  
 "SANTLIGE STRAFFBARE FORHOLD ER MEDTÆST,  
 MEN SÅLEDES SIKKER FORBILDER SOM  
 RESULTAT AF EFTERFORSKNINGEN".

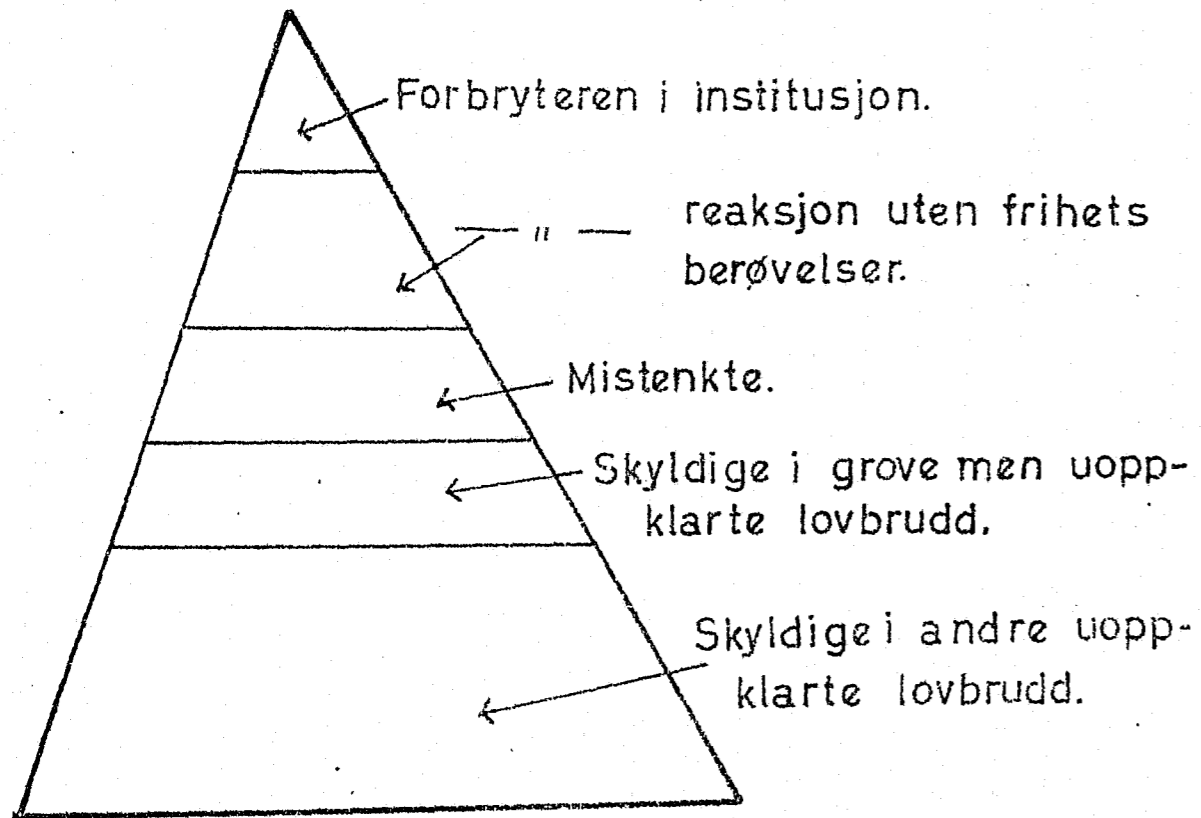
DIAGRAM 6

Domfælde, botlagte og påtalesfritatte for forbrytelser etter  
 alder. 1929—1966. Pr. 100 000 innbyggere.  
 Persons convicted, fined or suspended of prosecution, by age. 1929—1966.  
 Per 100 000 population.



Kilde: Historisk statistikk  
 Oslo 1968 diagram 70.  
 Ajornført med tall 1967-69 fra reaksjonsstatistikken.

Diagram 7

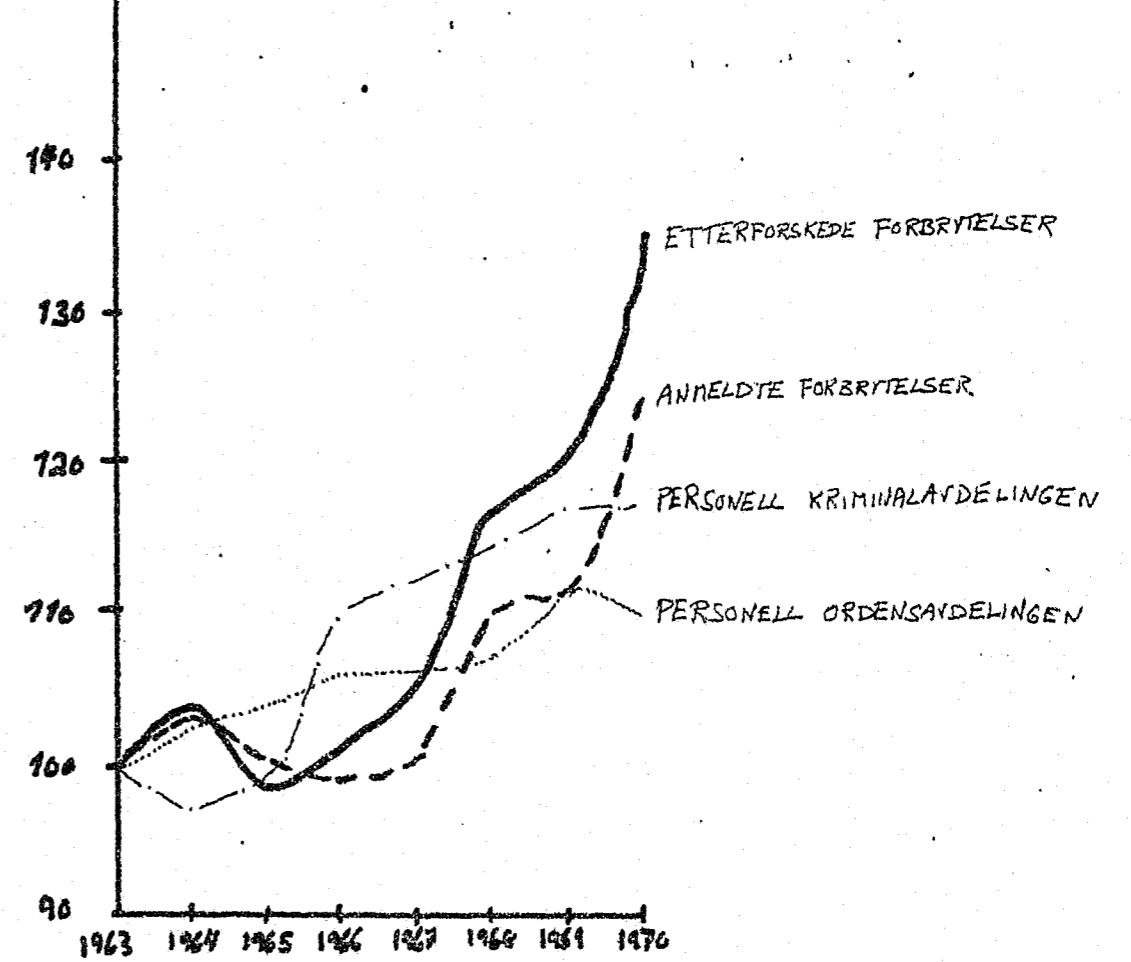


Fra "På kant med samfunnet"  
Diagram 7.

DIAGRAM 3

Forbrytelser og politibemanning i Oslo 1963-70.  
1963 = 100

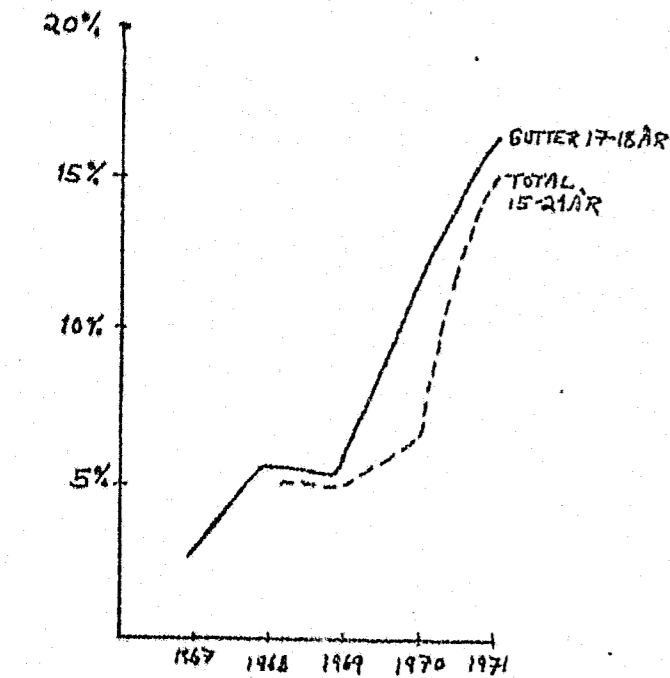
% AV  
1963-NIVÅET



# DIAGRAM 9

OSLO

SPØRRESKJEMUNDERSØKELSER  
OM STOFFBRUK



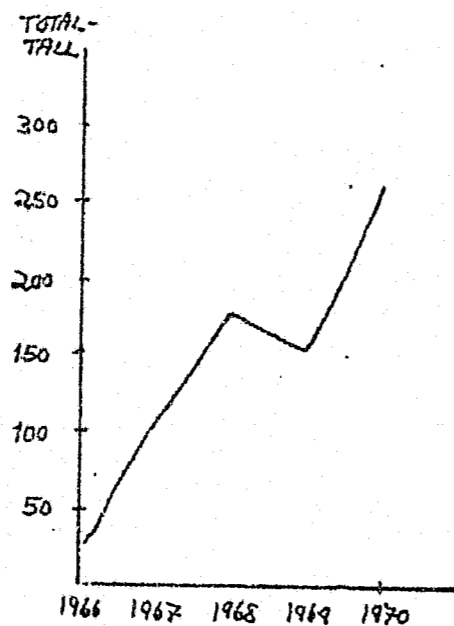
SPØRRESKJEMUNDERSØKELSER.

KILDE: 1967 SESJONSUNDERSØKELSE  
OM FAKTISK KRIMINALITET.  
OSLO-TALL FRA UPUBLISERT  
RÅMATERIALE.

1968-71 SPØRRESKJEMUNDER-  
SØKELSER OM STOFFBRUK  
BLANT OSLO-UNGDOM  
FORETATT VED INSTITUTT FOR  
ALKOHOLFORSKNING.  
UPUBLISERT STENSIL FRA  
BRIT BERGERSEN LIND  
UNDERSØKELSENE FRA 1968-69  
ER BESKREVET I "MARIHUANA  
OG HJULSI". UNIVERSITETSFORLAGET  
OSLO 1970.

OSLO

POLITIANNMELDINGER OM  
OMSETNING/BRUK AV NARKOTIKA



NARKOTIKASAKER.

KILDE: OSLO-POLITIETS ÅRS-  
BERETNING BILAG 10  
1966-70

# BIAGRAF 10

Etterforskede forbrytelser i Forbundsrepublikken  
og Tyske Demokratiske Republikk pr. 1000 innb.

Kilde: Statistisches Jahrbuch für die Bundesrepublik  
Deutschland, 1969 - 1970  
Statistisches Jahrbuch der DDR 1971

REGISTRERTE  
FORBRYTELSE  
PR. 1000 INNB.

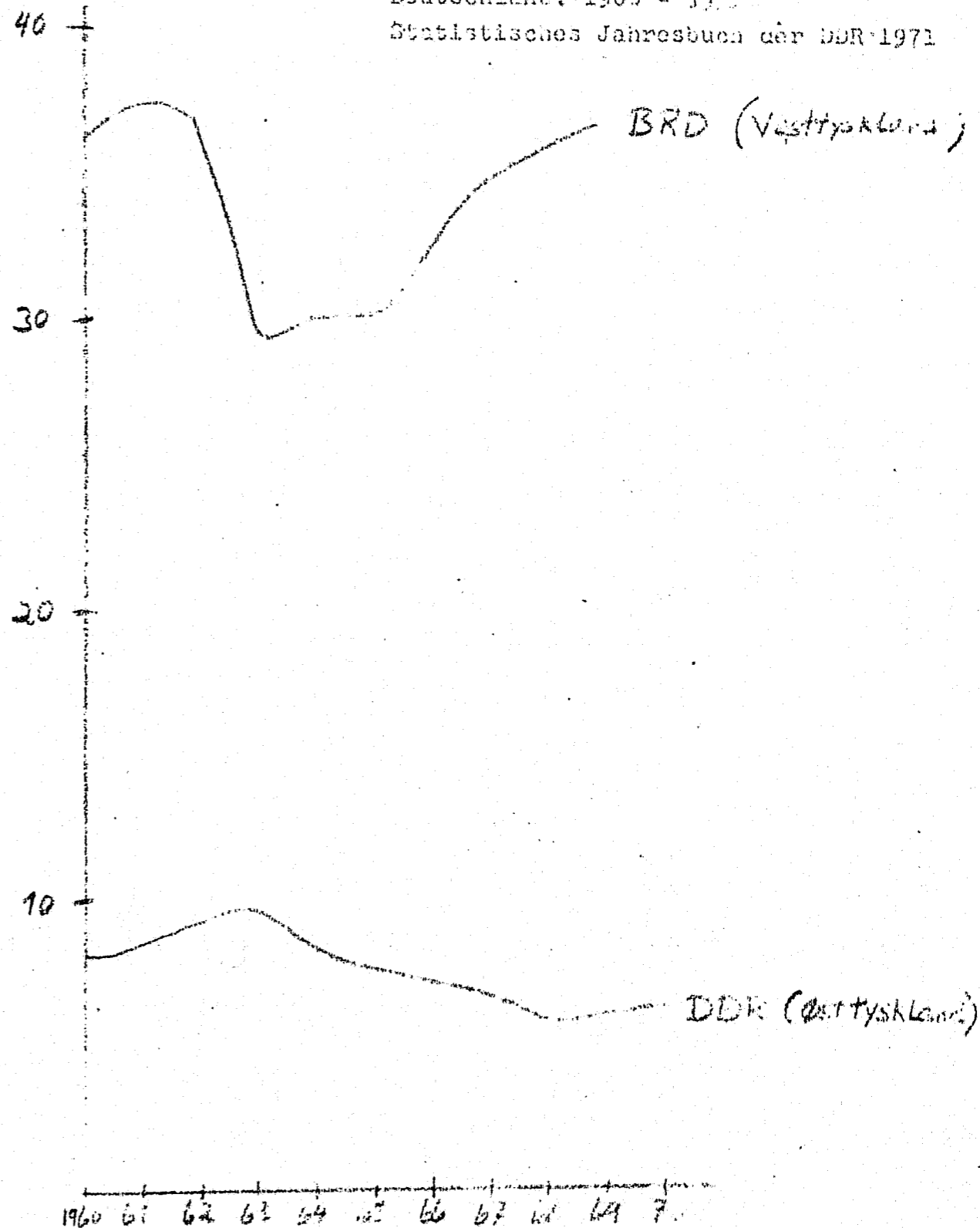
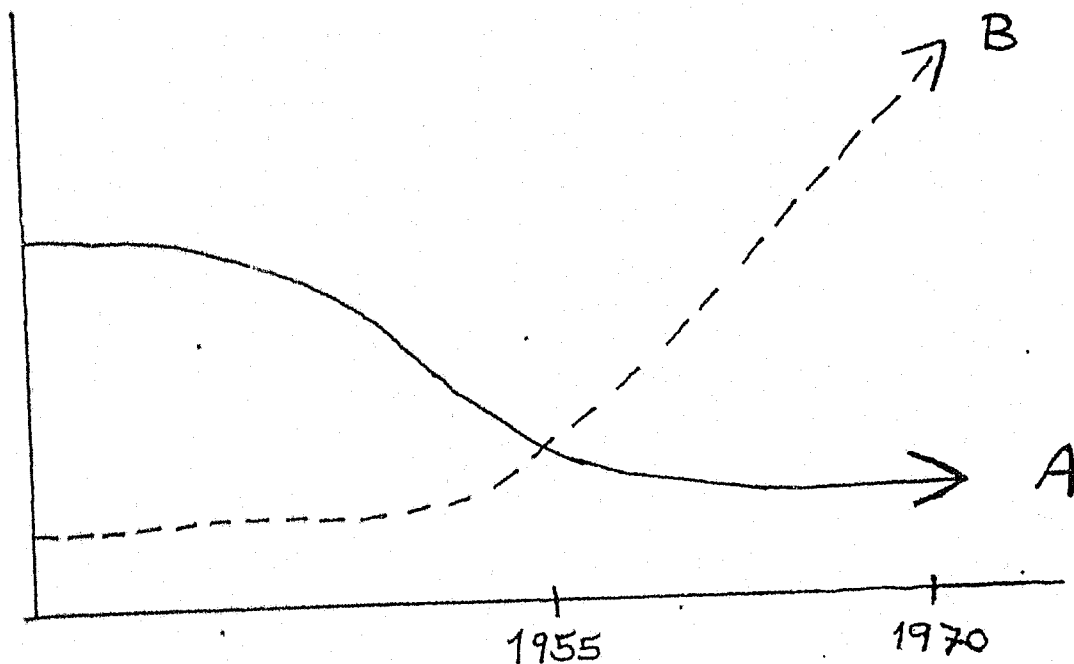


DIAGRAM 11

Illustrasjon



L I T T E R A T U R L I S T E

- Johs. Andenæs, Anders Bratholm og Nils Christie: Inntrykk fra kriminologi og strafferett i Sovjetunionen. Nordisk tidsskrift for Kriminalvidenskab 1968, 56, s. 105 - 122.
- Brit Bergersen Lind: Oslo-ungdoms forhold til marihuana og hasjissj 1969. I: Sverre Brun-Gulbrandsen og Brit Bergersen Lind: Marihuana og hasjissj. Holdninger og bruk. Oslo 1970. (Statens institutt for alkoholforskning. Skrifter, nr. 7)
- Bjørn Bjørø: Avisartikler i Nationen 20/4-71 og 27/4,71.
- Brun-Gulbrandsen: Kjønnens rolle og ungdomskriminalitet. Oslo 1958. 200 s. (Univ. i Oslo. Institutt for samfunnsforskning. skrifter.)
- Erich Buchholz, Richard Hartmann og John Lekschas: Sozialistische Kriminologie. Berlin 1966. 309 s.
- Nils Christie: På kant med samfunnet. Stensil, Oslo 1963. 33s.+ tab. Også i: Dette er Norge 1814 - 1964. Red. av Johan R.Rud. B.l. Oslo 1963. S. 235 - 260.
- Nils Christie: Changes in penal values. I: Scandinavian Studies in Criminology. Vol. II Oslo, 1968. S. 161 - 172.
- Nils Christie: Blir vi en nasjon av lovbrøyttere? I: Johs. Andenæs, Anders Bratholm og Nils Christie, Kriminalitet og samfunn. 2. utg. Oslo 1970. s. 127 - 137.
- Nils Christie: Forskning om individualprevensjon kontra forskning om almenprevensjon. I: Lov og Rett 1971, s. 49 - 60.
- Nils Christie: Vold og samfunnsstruktur. I: Festskrift til Stephan Hurwitz, København 1971. S. 155 - 177.
- Nils Christie: Hvis skolen ikke fantes. Oslo. 1971. 157 s.
- Martin Gold: Delinquent behavior in an American City. Belmont, Cal. 1970 150 s. (Contemporary psychology series).
- Vagn Greve: Kriminalitet som normalitet. Stensil, Kbhn. 1971. 257 s.
- Michael Grundt Spang: Kriminalitet og vranglære. I Politimannen, 1969, 15, s. 158 - 160. (innlegg og svar til Johs. Andenæs og Ragnar Hauge)
- Harri Harrland: Die Bedeutung der Kriminalstatistik für die Leitung des Kampfes gegen die Kriminalität. Ihre Funktionen, ihre Organisation und Arbeitsweise. Jur. diss., Halle 1963.
- Herbert Marcuse: Det endimensjonale menneske. Oslo, 1968. 241 s.
- Karl Marx: Det kommunistiske manifest. Oslo 1961. 132 s.
- Theodore Roszak: The Making of a Counter Culture. N.Y. 1969. 303 s.

Georg Rusche og Otto Kirchheimer: Punishment and Social Structure.  
N.Y. 1968. 268 s.

Per Stangeland og Ragnar Hauge: Tolv års jakt på mørketall.  
Stensil, Oslo 1971. 155 s.

Alvin Toffler: Future Shock. London 1971. 517 s.

Patrik Törnudd: Crime in Finland. A statistical survey. Helsinki  
1970. 35 s. Stensilert. (Institute of Criminology. Helsinki.  
Series M:7)

Patrik Törnudd: The futility of searching for causes of crime.  
I: Scandinavian Studies in Criminology. Vol. III. Oslo  
1971. s. 23 - 33.

Kunsten å dressere mennesker. Av: Lennart Christiansson m.fl.  
Oslo, 1971. 169 s.

**END**